

“What is CBR”¹

โดย รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ

เกริ่นนำ

เมื่อดูชื่อเนื้อหาของการบรรยายครั้งนี้ เป็นเรื่อง “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นคืออะไร” ตามหลักแล้ว ผู้พูดน่าจะเป็นคน CBR (insider) ที่พูดให้คนที่ไม่ใช่ CBR ฟัง (outsider) เพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจาก “ทัศนะของคนวงใน” (From insider to outsider)

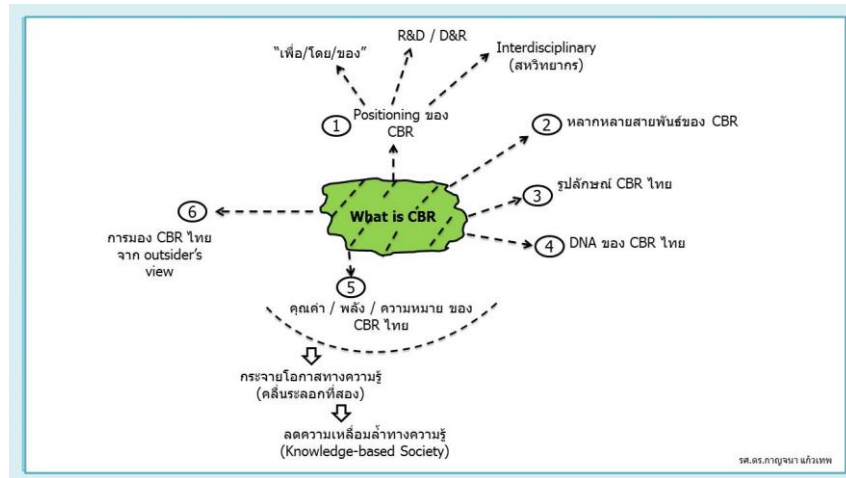
หรืออาจเป็นกรณีที่สอง คือ คนที่ไม่ใช่ CBR (outsider) แต่พอจะรู้จักอยู่บ้าง พูดให้คนที่ไม่ใช่ CBR ฟัง (From outsider to outsider) เป้าหมายก็ยังคงน่าจะเป็นการแนะนำให้รู้จักการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากคนเสมนอก

แต่การพูดครั้งนี้เป็นกรณีที่ 3 คือคนพูดเป็น “คนนอก/ไม่ใช่คน CBR” แต่มาพูดให้คน CBR ฟัง (From outsider to insider) ซึ่งคงมีไม่ค่อยบ่อยนัก ดังนั้น เป้าหมายของการพูด จึงไม่น่าจะเหมือนสองกรณีแรก คือ การแนะนำให้รู้จักและเข้าใจ CBR แต่น่าจะเป็นการบอกว่า ในทัศนะของคนวงนอก เขามอง/รับรู้ CBR อย่างไร เพื่อให้คนในได้ตรวจสอบ

---

¹ บันทึกการบรรยายจากเวทีเติมเต็มและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนงานเครือข่ายพี่เลี้ยงและผู้ประสานงาน (Research Counselors: RC) วิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคกลาง ตะวันตก ตะวันออก ระหว่างวันที่ 16 - 19 ธันวาคม 2559 ณ กนกรัตน์รีสอร์ท ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม โดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

What is CBR

ภาพที่ 1 “What is CBR”

สำหรับวันนี้เป็นบรรยากาศที่แปลกมาก คือ คนที่ไม่ใช่คน CBR มาพูดเรื่อง CBR ให้คน CBR ฟัง ถ้าพูดเป็นภาษาิต เขาพูดว่า “เอามะพร้าวห้าวมาขายสวน” แต่อาจจะขายได้เพราะเป็นสวนส้มโอ

ช่วงนี้เป็นรายการตอบโจทย์ มีการตอบโจทย์หลายข้อ เช่น พวกน้องๆที่เป็นพี่เลี้ยงรุ่นใหม่อาจจะสงสัยว่า **เอ๊ะ! CBR เราแตกต่างจากการวิจัยทั่วไปอย่างไร CBR เหมือนการวิจัยเชิงคุณภาพหรือเปล่า** หรือนักวิชาการบอกให้ยกระดับ CBR ขึ้นมาให้เป็นวิชาการให้มากขึ้น (เราอาจจะขอร้องนักวิชาการกลับไปว่า ขอให้วิชาการก้าวลงมาเป็น CBR น้อยดีไหม รู้สึกว่าอยู่สูงส่งเกินไป เขาเรียกให้เราขึ้นไป แต่เราเรียกเขาลงมาดีกว่า)

อันที่จริง สถานะของเราผู้พูด ขอบพูดก่อนว่า เราเหมาะสมมากที่จะพูดเรื่อง CBR คืออะไร เพราะว่าถ้าเป็นคน CBR พูดเรื่อง CBR เอง จะมีอยู่ 2 แนวโน้ม คือ ถ้าไม่เชียร์สุดลิ่มทิ่มประตู ก็พูดแต่เรื่องข้อเสียข้อบกพร่อง จุดอ่อน ปัญหาสารพัด ถ้าเป็นคน CBR พูดเอง เชียร์มากไปคนเขาก็ไม่เชื่อ แต่ถ้ามาพูดแต่ปัญหา เขาก็จะบอกว่าห่วยแตกขนาดนี้แล้วทำอยู่ทำไม เพราะฉะนั้นถ้า “คนใน” พูดเองอาจจะมีข้อจำกัดบ้าง แต่ถ้าเป็น “คนนอก” พูด ก็ต้องดูระยะของ “ความเป็นคนนอก” เพราะถ้าอยู่ห่างเกินไป เขาอาจจะไม่รู้จักรักดีพอ ตำแหน่งแห่งที่ของเราจึงน่าจะเหมาะสมที่สุด เพราะว่าเป็นพวกอยู่ห่างๆ อย่างห่างๆ แล้วนานๆ ทีก็มาทำความรู้จักในระยะกระชั้นชิดสักทีหนึ่ง ฉะนั้นเวลาเราเชียร์ CBR เราก็สบายใจได้ เพราะว่าไม่ใช่คน CBR เชียร์ได้ไม่น่าเกลียด

วันนี้ก็ให้ถือว่าเป็นทักษะของคนที่อยู่ห่างๆ อย่างห่างๆ ไม่ใช่คน CBR เอง เงามอง CBR อย่างไรบ้าง แล้วจะตอบใจที่กลุ่มย่อยๆ หลายกลุ่มถามมา

1. ตำแหน่งของ CBR ประเด็นแรก ถ้าใครเคยดูหนังเรื่อง Jurassic park เป็นช่วงเวลาที่มีไดโนเสาร์มีชีวิตอยู่หลายสายพันธุ์ เราอุปมาอุปไมยว่า สกว. ก็เป็นคล้ายๆ Jurassic park คือข้างในนั้นมีไดโนเสาร์สายพันธุ์ต่างๆ เป็นไดโนเสาร์การวิจัยประเภทต่างๆ ฉะนั้นเวลาเราจะรู้จักตัวเราเอง คือ CBR เป็นประเภท T-rex (Tyrannosaurus rex) หรือไม่ กินเนื้อหรือว่ากินคน หรือว่ากินพืช เราก็ต้องรู้จักท่ามกลางไดโนเสาร์พันธุ์อื่นๆ ยิ่งเราเกิดทีหลังยิ่งลำบากใหญ่ เอ๊ะ! เราหน้าตาเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้น เราจะลองสำรวจดู positioning สำรวจไดโนเสาร์ที่อยู่ในสวน urassic park ว่ามีไดโนเสาร์พันธุ์ไหนบ้าง แล้วสายพันธุ์ของเราอยู่ที่ไหน

1.1 เราจะแนะนำให้รู้จักตำแหน่งต่างๆ ของงานวิจัยหลายสายพันธุ์ โดยใช้ตัวช่วย อย่างเช่น ใช้ปุ่ม 3 ปุ่ม “เพื่อ โดย ของ” เพื่อจำแนกแยกแยะงานวิจัยประเภทต่างๆ

1.2 **การใช้แนวคิด R&D หรือ D&R** มาเป็นเกณฑ์จัดแบ่ง เราได้ยืมมาจากนักวิชาการเวลาพูดถึง CBR ก็จะถามว่า CBR เป็น ประมาณไหน เป็น R and D หรือเป็น D and R แล้วเราจะตอบเขาว่าอย่างไร

1.3 **ใช้แนวคิดสหวิทยาการ** มาเป็นเกณฑ์จัดแบ่ง ถ้าใครอยู่ มรภ.จะได้ยินบ่อย มีช่วงหนึ่งที่มีการพูดเรื่องสหวิทยาการ /บูรณาการกันระหว่างสาขาวิชาต่างๆ กันอย่างมาก แล้ว CBR เป็น interdisciplinary หรือเปล่า

คำถามย่อยๆ แบบนี้ คน CBR น่าจะมีคำตอบในระดับหนึ่ง

2. หลากหลายสายพันธุ์ของ CBR เนื่องจาก CBR ก็เกิดมาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะฉะนั้นก็เกือบ 60 -70 ปีมาแล้ว แม้แต่ใน CBR เองก็เหมือนมามา ย่ำยำ จะมีรสหมูส์บ รสลาบ หรือเหมือนขนมกุฎิโกะ จะมีหลายสายพันธุ์ เราจะมาดูสักชนิดหนึ่ง เรื่องความเข้มข้นของ CBR แล้วก็เช็คตัวเองว่าเราอยู่แถวๆ สายพันธุ์ไหน

3. ส่วนในข้อ 3 การมอง CBR จากรวมๆ **ดูรูปลักษณะข้างนอกก่อน** การมองแบบนี้จะใช้คาถา 3 ข้อของ CBR แต่เราสังเกตว่า คาถา 3 ข้อนี้ยังไม่ค่อยสร้างให้ CBR แตกต่างจากงานวิจัยสายพันธุ์อื่นๆ มากเท่าไร ถ้าจะให้มันใจต้องไปข้อ 4

4. **ต้องพาไปตรวจ DNA ของ CBR** เนื่องจากในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา งานวิจัยประเภทต่างๆ มีการพัฒนาขึ้นมา ดังนั้น งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจจะดูคล้ายๆ หรือเหมือนๆ การวิจัยประยุกต์ เหมือน applied science CBR ดูไม่เห็นจะแตกต่างจากงานวิจัยประเภทอื่นสักเท่าไร ช่วงนี้จึงเป็นช่วงต้องสร้างแบรนด์ ใครเรียนเรื่องแบรนด์จะรู้ว่าแบรนด์ก็คืออะไร แบรนด์ต้องเน้น **“ความแตกต่าง”**

5. **คุณค่า พลัง ความหมายของ CBR ไทย** ส่วนข้อที่ 5 เมื่อ 10 ปีที่แล้ว เรามาสังเคราะห์งาน CBR เราได้รับโจทย์ให้ตอบว่า

- (1) CBR มีคุณค่าในฐานะงานวิจัยประเภทหนึ่งในแง่ไหนบ้าง
- (2) CBR เป็นงานวิจัยที่มีพลังในแง่ไหน มีพลังมากน้อยเท่าใด ใช้ทำอะไรได้บ้าง
- (3) คือดูเรื่องความหมาย สิ่งสำคัญคือ CBR มีความหมายหรือไม่ CBR มีความสำคัญหรือไม่

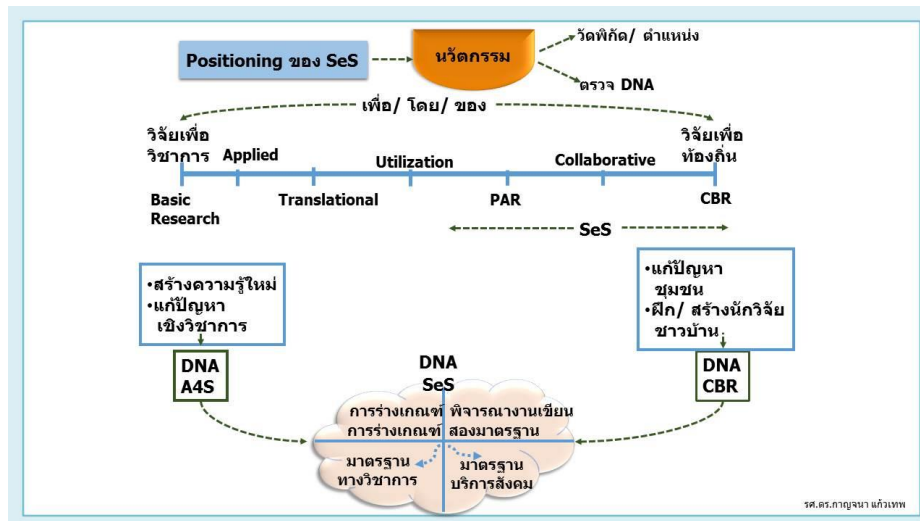
จากคำหลัก(keywords) 3 คำคือ **“คุณค่า พลัง แล้วก็ความหมาย”** ก็คงจะมีคำตอบได้หลายคำตอบ วันนี้เราจะขอเสนอคำตอบหนึ่ง เป็นคำตอบที่โหนกระแสสังคมปัจจุบันที่สนใจเรื่อง “ความเหลื่อมล้ำในแง่มุมมองต่างๆ” ก็จะรับกับที่อาจารย์ชูพัทธ์จะพูดต่อไปคือเรื่องการลดความเหลื่อมล้ำ

ตอนนี้จะได้ยินว่าเมื่อเร็วๆ นี้ เพิ่งจะมีการประกาศผล PISA (Programme for International Student Assessment) ใครอยู่แวดวงการศึกษาจะเคยได้ยิน PISA ที่จัดอันดับเด็กไทย ความสามารถเด็กไทย ปรากฏว่าเราอยู่อันดับท้ายๆ สิงคโปร์อยู่อันดับหนึ่ง แต่อันดับของเรามีความน่าสนใจตรงที่กระทรวงศึกษาค้นพบก็คือ เด็กคนที่เก่งที่สุดของไทย คะแนนสูงกว่าเด็กสิงคโปร์ แสดงว่าเราไม่ใช่ไม่เก่ง แต่เราเก่งเฉพาะส่วน เด็กที่ไม่เก่งไปดึงคะแนนเด็กเก่งลงมา ทำให้ค่าเฉลี่ยต่ำ หมายความว่ามีความเหลื่อมล้ำมากในแวดวงการศึกษา เรื่องความเหลื่อมล้ำแปลว่าเด็กไทยไม่ใช่ไม่เก่ง แต่เก่งเฉพาะบางคน และเก่งเป็นส่วนน้อย ส่วนใหญ่ไม่เก่ง

ฉะนั้นก็อยากให้ทุกคนลองคิดทบทวนดูใหม่ว่า งาน CBR ซึ่งเป็นงานไปติดตั้งเรื่องการวิจัยสร้างปัญญาให้ชาวบ้าน น่าจะเป็นกลไกหนึ่งที่มีส่วนช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางปัญญาทางความรู้

6.มุมมอง CBR จากสายตาคนภายนอก และสุดท้าย ก็คือเรื่องที่ว่าตั้งแต่ต้นว่า การพูดครั้งนี้เรื่อง “CBR คืออะไร” จะเป็นการคืนข้อมูลให้ CBR ว่า จากสายตาคนข้างนอกเช่นเรา มอง CBR อย่างไร ก็จะเป็นการเล่าเรื่อง CBR ให้คน CBR ฟัง

Positioning ของ CBR

ภาพที่ 2 “งานวิจัยสายพันธุ์ต่างๆ”

1)การแยกแยะCBR ด้วยปุ่มบังคับ “เพื่อ โดย ของ”

อย่างที่เกริ่นมาแล้วว่า เรากำลังอยู่ในสวน Jurassic parkแห่งการวิจัย เป็นวิธีวางตำแหน่ง ใช้วิชาสถิติเป็นพื้นฐาน ใช้เรื่องแกน X บนเส้นแกน X ทั้งหมดคืองานวิจัยทุกสายพันธุ์ใน Jurassic park

งานวิจัยประเภทแรกเกิดขึ้นเมื่อ 200 ปีก่อน ประมาณศตวรรษที่ 17, 18 เกิดงานวิจัยสายพันธุ์แรก และมีแหล่งกำเนิดในแวดวงมหาวิทยาลัยเรียกว่า basic research งานวิจัยแบบนี้ที่เขาถือโอกาสว่าเกิดก่อน จึงวางรูปแบบของการวิจัยเอาไว้เลย ในแวดวงวิชาการจึงใช้งานวิจัยแบบวิชาการเป็นต้นแบบ เพราะเขาเป็นตัวเก๋า (ในภาษาเหนือ) เขาเกิดก่อน เป็นรูปแบบงานวิจัยที่ต้องมีโจทย์การวิจัย มีบทที่2 การทบทวนวรรณกรรม ต้องมีบทคัดย่อ ต้องมีทฤษฎี ต้องมีการตรวจสอบเครื่องมือ ต้องมีเป้าหมายเพื่อสร้างความรู้ใหม่ ฯลฯ เพราะเป็นรูปแบบที่เกิดก่อน จึงวางรูปแบบไว้เป็นมาตรฐาน เราเรียกว่างานวิจัยประเภทนี้ว่า “งานวิจัยเพื่อวิชาการ” (academic research)

จากนั้นมาเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (จะได้มาทางซ้ายในแนวแกน X) ก็เกิดงานวิจัยอีกประเภทหนึ่งขึ้นมาที่ฝรั่งเรียกว่า CBR หรือ community-based research เมื่อสักครู่มีใครถามว่านำ

กระบวนการวิจัยแบบ CBR ไปใช้ในโรงเรียนได้หรือไม่ ตอบว่าได้ เพราะคำว่า community ไม่ใช่แค่กลุ่มชาวบ้าน แต่ community เป็นชุมชน กลุ่มเด็ก กลุ่มครู กลุ่มพยาบาล ภาษาอังกฤษ community มีทั้งหมด 6 ประเภท แม้แต่ชุมชนแฟนคลับ พวกรักพีเบิร์ด พวกทีมแมนยู พวกเด็กผี นับได้ทั้งหมด คำว่า community มีความหมายกว้างกว่ากลุ่มชาวบ้าน

เมื่อสัก 60-70 ปีมี CBR ในต่างประเทศ แล้วปี พ.ศ.2541 จึงเกิด CBR แบบไทย พวกเราอยู่ CBR ควรรู้จักประวัติศาสตร์ของ CBRไทย หมายถึงตัวเราเอง คือ เมื่อปี 2541 อาจารย์ปิยะวัตก็ตั้ง CBR ขึ้นเป็นฝ่ายหนึ่งมีสำนักงานอยู่ที่ทางภาคเหนือ จึงเกิด CBR ไทยขึ้นมา

จาก 200 ปี ข้ามมือคือ basic research เป็นวิชาการแบบในมหาวิทยาลัย (ดูภาพที่2)แต่ทางขวามือคือ CBR ซึ่งในระหว่างกลางทางนั้นก็เป็งานงานวิจัยในมหาวิทยาลัย งานวิจัยแบบวิชาการทั้งในต่างประเทศและในเมืองไทยถูกวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมว่าไม่รู้ร้อนรู้หนาวอะไร ทำวิจัยเพื่อตัวเองเป็นหลัก ฉะนั้นจึงเกิดการปรับตัวของงานวิจัยสายพันธุ์อื่นๆ เช่น สายพันธุ์แรกที่ปรับตัวคือพวก applied research หรือการวิจัยประยุกต์ ถ้าเป็นใน Jurassic park ของ สกว. ก็คงประมาณฝ่ายเกษตร ฝ่ายอุตสาหกรรม ฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ เพราะ สกว. เกิดขึ้นมาเพื่อเน้นการวิจัยใช้ประโยชน์ สกว.เป็นหน่วยงานวิจัยระดับชาติแห่งอันดับที่ 2 ของประเทศ มีเป้าหมายคือเพื่อการพัฒนา วิจัยเพื่อการพัฒนา เพราะฉะนั้น ส่วนใหญ่ฝ่ายต่างๆ ใน สกว. ก็จะเป็น applied research

ต่อมา ก็มีงานวิจัยสายการแพทย์ หมอที่ทดลองยาใช้กับสัตว์ก่อน เสร็จแล้วพอจะมาใช้กับคน ก็ต้องไปทำการทดลองในคลินิก มีการตั้งชื่อสายพันธุ์งานวิจัยนี้ว่า translational research เป็นพวกสายหมอ เพราะการทดลองต้องทำกับสัตว์ก่อน ต่อมาก็เกิดพวกสายพันธุ์การใช้ประโยชน์จากการวิจัย เป็นพวก policy research การวิจัยเชิงนโยบาย อย่างเช่น สพฐ.อยากได้นโยบายอะไรก็ส่งนักวิจัยไปทำวิจัย หรืองานวิจัยประเมินผล อย่างเราก็โตขึ้นมาจากการวิจัยประเมินผล เป็นการวิจัยขั้นเด็ดขาด สามารถชี้เป็นชี้ตายได้ จากนั้นก็จะเป็นพวกการใช้ประโยชน์ พวก Utilization

จนกระทั่งเมื่อเร็วๆ นี้ สักช่วงทศวรรษ 1970 ก็มีงานวิจัยสายพันธุ์ใหม่เกิดขึ้นมาเรียกว่า การวิจัย/วิชาการเพื่อสังคม หรือ collaborative research ก็จะมีคำว่า “ร่วมมือ” (collaborative) ร่วมมือระหว่างใคร เช่น ร่วมมือทำวิจัยระหว่างนักวิชาการกับชาวบ้าน หรือร่วมมือกันระหว่างนักวิชาการสาขาต่างๆ หรือร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานในท้องถิ่นกับนักวิชาการ เป็นต้น

เราอ่านประวัติศาสตร์ของ CBR ไทย เมื่อตอนเกิดขึ้นปี 2541 ยังค่อนข้างเป็นแบบ collaborative research คือนักวิชาการในสถาบันการศึกษามาทำวิจัยร่วมกับชาวบ้าน แต่พอผ่านมาสักกระยะหนึ่ง ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ตัวเองใหม่เป็น CBR แบบไทย คือให้ชาวบ้านขึ้นมาเป็นนักวิจัยเองเลย ซึ่งค่อนข้างเป็นนวัตกรรมอย่างมาก เรายังไม่ค่อยเห็นที่ไหนสามารถทำได้

เวลาจะเช็คสเปคงานวิจัยแต่ละประเภท จะทำอย่างไร เราก็ทำโดยใช้ปุมบังคับ 3 ปุม คือ **“เพื่อ โดย ของ”** อย่างตัวอย่างเช่น ถ้าเรานำเมาท์ที่ไปคลิกที่ด้านซ้ายสุด คือ basic research แล้วเราก็กดปุม **“เพื่อ โดย ของ”** คำตอบก็จะออกมาที่หน้าจอว่า งานวิจัยเพื่อวิชาการ จะทำ**เพื่อ**สนองต่อความอยากรู้ อยากรูเห็นของนักวิจัย/นักวิชาการ **โดย**นักวิจัย/นักวิชาการทำ เมื่อทำเสร็จ เวลาเขียนชื่อว่าเป็นเจ้าของ ผลงานวิจัยนี้ นักวิชาการเขาเซ็นต์ได้เอง เป็น**ของเขา**เอง ฉะนั้น **“เพื่อ โดย ของ”** ก็จะเป็น **“เพื่อนักวิชาการ โดยนักวิชาการ และของนักวิชาการ”**

ส่วนอีกด้านหนึ่งที่ขวาศุดๆ ก็คือ CBR แบบไทย งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้น ทำ**เพื่อ**ชาวบ้านอยู่แล้ว เมื่อก่อนตอนไปดูงาน เราเห็นงานวิจัยของกำนันหน้อยเป็นแบบ **“เพื่อ”** กำนันอยู่แล้ว ทำ**“โดย”** กำนันอยู่แล้ว ทำวิจัยเสร็จแล้ว ผลงานก็เป็น**“ของ”** ผลงานก็เป็นของชาวบ้าน ปัญหาก็เป็นปัญหาของชาวบ้าน ฉะนั้น **“เพื่อ โดย ของ”** CBR ทั้ง 3 เป็นของชาวบ้าน

เวลาเราไปกด applied Translational กดปุม **“เพื่อ โดย ของ”** อย่างเช่น Utilization นักวิชาการ อาจจะทำวิจัยก็**เพื่อ**แก้ปัญหาของชุมชน แต่**โดย**กับ**ของ**ก็ยังเป็นของนักวิชาการอยู่ เป็นต้น

ในทางปฏิบัติ ก็จะมีสูตรผสมระหว่าง 3 ปุมนี้ เช่น ทีมนักวิชาการที่ทำงานใจทำวิจัยเรื่องเศรษฐกิจชุมชน เขามาจากสายพันธุ์วิจัยเพื่อวิชาการก่อน แต่เมื่อเวลาเขาเปลี่ยนใจ เขาก็กดปุมเปลี่ยน แต่บางทีเขากดไม่ครบ 3 ปุม เช่น อาจกดปุม **“เพื่อ”** เขาจะทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหาของชาวบ้าน แต่ **“โดย”** นักวิชาการ เพราะอาจจะยังไม่รู้วิธีการว่าต้องทำร่วมมือทำวิจัยกับชาวบ้านอย่างไร เขาจะยังไม่ค่อยรู้ **“ของ”** ก็ไม่รู้เหมือนกันว่าจะออกมาอย่างไร

ฉะนั้นถ้าเรารู้เรื่องปุมบังคับทั้ง 3 ปุมนี้ เวลาเราไปทำงานกับพวกหน่วยงานต่างๆ ก็ใช้ปุมเหล่านี้ เช็คสเปคเปิดว่า **“เพื่อ”** คุณเปลี่ยนหรือยัง ถ้าทำงานกับชาวบ้าน **“โดย”** คุณมีปัญหาตรงไหน เราจะได้แก้ไขให้ถูกจุด **“ของ”** คุณว่าอย่างไร เป็นของใคร

เราลองมาเช็คว่าด้านซ้ายสุดคือ CBR ไทย ที่เราบอกว่า เป็นนวัตกรรมมากที่เน้น “เพื่อ โดย ของ” เป็นชาวบ้าน คือ สร้างชาวบ้านให้เป็นผู้ดำเนินการวิจัยด้วยตัวเอง ในงานวิจัย CBR ไทย เราจะพบนวัตกรรมอย่างหนึ่ง คือ **การมีพีเค็ยงหรือโหนดเกิดขึ้นมา**

ถ้าถามต่อไปว่า ทำไมจึงต้องมีพีเค็ยงหรือมีโหนด สกว. เกิดขึ้นมา คำตอบคือเพราะเมื่อเริ่มแรกนั้น ชาวบ้านเขายังไม่ได้เป็นนักวิจัย ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจว่างานวิจัยทำอะไร เมื่อวานตอนดูงานเราจะได้ยินชาวบ้านบอกว่า ตอนที่ทาง สกว. ไปชวนให้มาทำวิจัยนั้น ชาวบ้านไม่เข้าใจเลยว่า งานวิจัยคืออะไร ไม่เข้าใจเลย แต่ก็ตัดสินใจมาทำ (ประมาณว่ารักแต่ไม่เข้าใจอะไรเลย) ชาวบ้านไม่ได้มี “ความเข้าใจ” ที่เป็นตัวแปรต้นของ “การตัดสินใจว่าทำไมต้องทำวิจัย” แต่ที่ตัดสินใจทำ เพราะเห็นปัญหาอยู่ข้างหน้า ไม่ทำไม่ได้แล้ว

ดังนั้น เมื่อเริ่มต้น ชาวบ้านเขายังไม่เข้าใจงานวิจัย เขายังไม่ได้เป็นนักวิจัย แล้วเขาทำวิจัยได้อย่างไร ถ้าเปรียบเทียบเป็นฝั่งแม่น้ำแม่กลอง ด้านนี้ชาวบ้านเขาเป็นชาวบ้าน อีกที่ข้ามฝั่งมา สกว. จะทำให้ชาวบ้านเป็นนักวิจัย ก็ต้องมีสะพานเชื่อม **สะพานคือโหนด** ฉะนั้นเพลงประจำโหนดก็คือเพลงเป็นบันได เป็นเรือจ้าง เป็นหนทางให้เดิน ถ้าเปรียบเทียบแบบป่าทุ่งใหญ่นเรศวรก็เหมือนเวลาคนปีนเขา ชาวบ้านเขาบอกวิจัยเป็นของสูง โหนดเป็นเหมือนเชือกสำหรับปีนเขา ใน CBR ไทย โหนดจึงมีบทบาทสำคัญที่สุด เป็นพวกปิดทองหลังพระตัวจริง

เราก็ใช้ปูนนี้เช็ค การวางจัดตำแหน่ง positioning ให้นึกถึงพอระบบสุริยะจักรวาล เวลาค้นพบดาวดวงใหม่เกิดขึ้นมา ต้องวัดพิกัดก่อนว่าดาวดวงนั้นอยู่แถวๆ ประมาณไหน แต่การเปรียบเทียบ CBR กับงานวิจัยประเภทอื่นๆ จะยากกว่าการเทียบกับดาวแต่ละดวง เพราะ CBR ไม่ใช่เป็นพวกสายพันธุ์แท้ แต่เป็นสายพันธุ์ผสม ก็จะมีบางส่วนไปเหมือนคนนั้น มีบางส่วนไปไปเหมือนคนนี้ แต่ก็จะมีอะไรที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง จึงยุ่งยากในการอธิบายอยู่บ้าง

2) CBR เป็น R&D หรือ D&R

ส่วนที่สอง มีอีกวิธีในการจำแนกประเภทของงานวิจัย โดยนักวิชาการมักจะถามว่า ตกลง CBR เป็น research and development หรือเป็น development and research คำถามนี้ เราขอตอบอย่างนี้

พวกที่ทำ research and development นั้น จะมีขั้นตอนดังนี้ จะเริ่มต้นด้วยการทำวิจัยก่อน research ก่อน พอวิจัยเสร็จแล้วก็ทำคู่มืออบรมชาวบ้าน ทำ research แล้วค่อยไปทำ development แนวทางนี้มักเป็นฝ่ายนักวิชาการทำ พวก applied research จะทำประมาณนี้

ถ้าเป็น D and R ก็มักจะเป็นพวกสาย NGO พวกมูลนิธิที่ทำงานพัฒนา ทำงาน development มานานๆ แต่เขาก็อยากยกระดับให้เป็นชุดความรู้ เขาก็ทำ research ออกมา

ส่วน CBR เป็นทั้ง R และ D แต่วิธีประกอบ R & D จะไม่เหมือนเขา คือมีทั้ง R มีทั้ง D เหมือนคนอื่นเขา แต่ที่แตกต่างคือ**กระบวนการจัดการ** วิธีการจัด management หรือ organization อธิบายแบบอุปมาอุปไมย การทำ R & D เหมือนการวิ่งผลัด คือ R and D กับ D and R เหมือนการวิ่งผลัด 2 คน 100 คือเขาวิ่งไม้ 1 เป็น research วิ่งจบครบ 100 เมตร ก็ส่งไม้ต่อให้ development ส่วน D and R ก็เหมือนกัน วิ่ง 2 คน 100 ก็คือวิ่ง development ไปก่อน 100 เมตร เสร็จแล้วก็ส่งไม้ให้กับ research ฉะนั้น D and R หรือ R and d ที่นักวิจัยทำคือการวิ่ง 2 คน 100

แต่สำหรับ CBR ส่วนที่เป็น R and D เป็นการเหมือน**การถักผมเปีย 2 ปลาย** คือต่างกันตรงที่เป็น **เกลียวไขว้ไปไขว้ระหว่าง R และ D** ไม่ต้องวิ่งไปจบ 100 เมตรแล้วค่อยส่งไม้ ยกตัวอย่างเช่น เราเริ่มต้นนำชาวบ้านมาเข้ากระบวนการวิจัย เราก็ต้องพาชาวบ้านไปเข้าเวที ฝึกฟัง ฝึกจับประเด็น พัฒนาคน (เริ่มทำ development แล้ว) เสร็จแล้วก็คิดเครื่องมือ แล้วให้ชาวบ้านไปเก็บข้อมูล เป็น Research เสร็จแล้วก็นำข้อมูลมาฝึกการจัดการระบบ ฝึกชาวบ้านให้จัดระบบข้อมูล ส่วนนี้เป็น development อีกแล้ว เสร็จแล้วคิด action research ก็ยังเป็น development อยู่ แต่ทำเสร็จแล้วต้องถอดบทเรียนเป็น research คือไขว้ไปไขว้มา โดยไม่ให้ทำให้เสร็จทีละอย่าง เป็นต้น ฉะนั้นเราเป็นทั้ง D and R แต่กระบวนการทำเป็นอีกกระบวนการหนึ่ง คือวิ่งสลับขาไปมา ความรู้สมัยใหม่นั้นซับซ้อน ไม่ได้แตกต่างกันตรง**องค์ประกอบธาตุ**เท่านั้น แต่บางครั้งไปแตกต่างกันที่**วิธีการบริหารจัดการ** การ management การ organize กระบวนการทำอย่างไร กระป๋องเล่มเดิม จอมยุทธก็คนเดิม แต่คราวนี้ใช้กระบวนการไม่เหมือนเดิม

3) **ส่วนสุดท้ายที่มักจะถามก็คือ CBR เป็นสหวิทยาการหรือไม่** เป็น interdisciplinary หรือไม่ วิธีการบูรณาการของนักวิชาการ ก็เข้าใจว่า นักวิชาการคนหนึ่งอยู่สาขาสื่อสาร อีกท่านหนึ่งอยู่สายจิตวิทยา อีกคนอยู่สาขาวิศวกรรม แล้วมาทำวิจัยอะไรร่วมกันหรือไม่ แต่การรวมตัวของนักวิชาการนี้ค่อนข้างยากมาก เพราะแต่ละสาขามีลักษณะเฉพาะตัวอยู่มาก ทำไปแล้วก็ต้องแยกกัน

แต่ถ้าเป็นวิธีการรวมแบบ CBR การรวมตัวกันจะถูกบังคับมาจากปัญหาของชาวบ้าน ยกตัวอย่างเช่น เราเจออาจารย์ มรก.พระนคร เขาทำวิจัยที่เขาเต่า ที่สมอเรียง ที่หัวหิน เป็นเขตชุมชนเก่า เริ่มต้นอาจารย์สายทองเที่ยวลงไปก่อน สายทองเที่ยวลงไปสำรวจศักยภาพในการท่องเที่ยว เมื่อได้คำตอบว่าต้องทำท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเฉพาะพวกบ้านเก่าๆ แต่เรื่องการปรับปรุงบ้านเก่าๆ อาจารย์สายทองเที่ยวไม่มีความรู้ อาจารย์ทองเที่ยวต้องวิ่งกลับมาที่ มรก. เพื่อไปหาเพื่อน ไปหาอาจารย์ด้านสถาปัตยกรรม ลงพื้นที่ไปปรับบ้าน ปรับบ้านเสร็จพอนักท่องเที่ยวจะมา จะมาดูแลบ้านก็ไม่ได้ ก็ต้องมีอาหารท้องถิ่น ทีมนักวิจัยก็ต้องวิ่งไปคณะมนุษยศาสตร์ หาอาจารย์ที่ทำด้านอาหารท้องถิ่นลงไปทำวิจัยว่าจะปรับอย่างไร ทำเสร็จแล้ว ต้องทำสื่อประชาสัมพันธ์ ก็ต้องวิ่งมาคณะนิเทศศาสตร์ ตัวอย่างนี้คือกรณีที่บอก ว่า **ปัญหาชาวบ้านนั้นแหละเป็นตัวบังคับให้ต้องสหวิทยาการ**

ทั้งนี้ เพราะปัญหาชาวบ้านเป็นปัญหา 8 แฉก 7 คม ฉะนั้นเวลาเราเข้าไปที่คมนั้นแฉกนี้ก็ยังแก้ไขไปได้ไม่สุดทาง แต่ว่าการบูรณาการแบบนี้ ต้องตอบโจทย์โดยใช้ปัญหาจากชาวบ้านเป็นตัวตั้ง เราจะรู้ว่า จะต้องวิ่งไปคณะไหนก็ขึ้นอยู่กับปัญหาชาวบ้าน เป็นการบูรณาการอีกแบบหนึ่ง เรียก**บูรณาการจาก bottom up** แต่ที่บูรณาการกันแบบที่ไปไม่รอดเรียก**บูรณาการแบบ top down** ส่วนใหญ่มีเพื่อนอยู่คณะนั้น มีสามีอยู่คณะนี้ ก็ชวนมาทำวิจัยด้วยกัน แต่ไม่ได้ออกแบบให้ตรงกับปัญหา

ที่พูดมานี้ เป็นเรื่องการจัดตำแหน่ง positioning เมื่อเทียบกับคนอื่น ๆ บนแกน X ว่า CBR อยู่ตรงไหน เวลาดูสเป็กว่าแตกต่างจากคนอื่นโดยใช้ปุ่มบังคับ “เพื่อ โดย ของ” ถ้าถูกถามว่า เป็นประเภท D and R หรือ R and D ก็ตอบโจทย์ว่าเป็นทั้งสองอย่าง แต่ว่ากระบวนการไม่เหมือนกัน เราเป็นพวกถักผมเปีย วิ่งลับขาหลอกไปมา และเป็นสหวิทยาการด้วย แต่ไม่ได้ทำจากบนลงล่าง (จากวิชาการไปหาชาวบ้าน)แต่ทำจากล่างขึ้นบน (จากชาวบ้านไปหาวิชาการ)

เป็น community- placed research เริ่มมีชื่อพื้นที่ บางทีก็นำชื่อหมู่บ้านใส่ในงานว่าเก็บกลุ่มตัวอย่างมาจากที่ไหน แต่เขาเข้าไปชุมชนเฉพาะส่วนเดียวเดียว

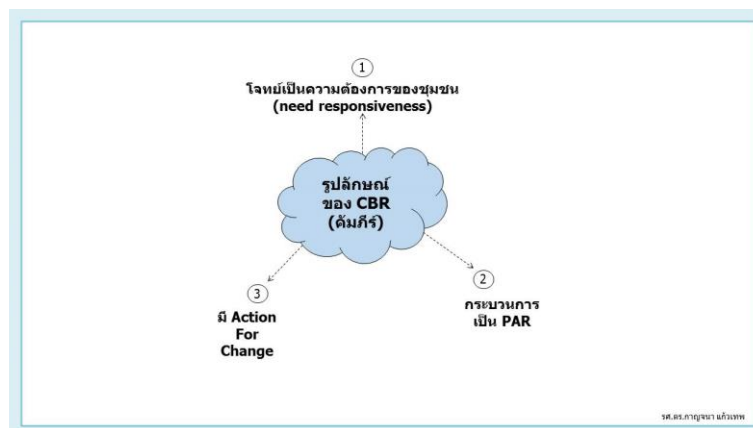
ประเภทที่ 3 Community- based research เริ่มไปตั้ง based แบบนี้เป็นการทำงานในหมู่บ้านจริงๆ เข้าไปสำรวจจริงจัง แต่ว่าสถานะของชาวบ้านยังคงเป็นแค่กลุ่มตัวอย่าง

ประเภทที่ 4 Community- based participatory research จะเห็นนักวิจัยเข้าไปเพิ่มความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมมากขึ้นเรื่อยๆ เต็มคำว่า Participatory อันนี้คืองานวิจัยเพื่อสังคม (Socially engaged Scholarship-SeS) คือนำชาวบ้านบางส่วน ผู้นำหรือชาวบ้านเข้ามาเป็นที่วิจัยด้วย ถ้าเทียบแล้วคือพวก Socially engaged Scholarship หรือวิชาการเพื่อสังคม เริ่มพาชาวบ้านบางคนเข้ามาเป็นที่วิจัยด้วย

และประเภทสุดท้ายคือ Community- driven research ชุมชนทำเอง อย่างกรณีของเมืองนอก ซึ่งเมืองนอกอย่างอเมริกา แคนาดา ชาวบ้านเขามีการศึกษาอย่างน้อยก็ระดับปริญญาตรี เขามีวิทยาลัยชุมชน เพราะฉะนั้นชาวบ้านเขาทำวิจัยเองได้

เวลาเราเห็นงานวิจัยท้องถิ่น เราก็ต้องดูว่าความเข้มข้นอยู่ที่ระดับเท่าไร ชุมชนมีส่วนร่วมสัก 10% มีชุมชน 40% มีชุมชน 50% แต่เขาก็ใช้ชื่อ community-based research ทั้งหมด เราจึงต้องจำแนกแยกแยะหน่อยเพราะมีกลุ่มย่อยอีกหลายกลุ่ม ในต่างประเทศ เพื่อป้องกันการสับสน เวลาจะพูดถึงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วม เขาจึงเรียกว่า Community-Based Participatory Research CBPR ให้ชัดๆไปเลย

รูปลักษณะของ CBR

ภาพที่ 4 “รูปลักษณะของ CBR”

ต่อไปก็เป็นเรื่องที่ดีรวมๆแล้วมีเสน่ห์ รูปลักษณะภายนอกของ CBR ก็คือคาถาที่ชาว CBR ท่องได้ขึ้นใจ รูปลักษณะของ CBR อย่างแรกคือ CBR ต้องเป็นงานที่**ตอบโจทย์ของชุมชน** ตอนนี้มีงานวิจัยประเภท มุ่งเป้า หรืองานวิจัยที่ตอบสนอง policy เขาก็ตอบโจทย์ของผู้กำหนดนโยบายเหมือนกัน เพราะฉะนั้น คาถาข้อแรกนี้ยังทำให้ CBR ไม่ต่างจากวิจัยอื่นเท่าไร แต่ก็เป็นสเปคหนึ่งของ CBR

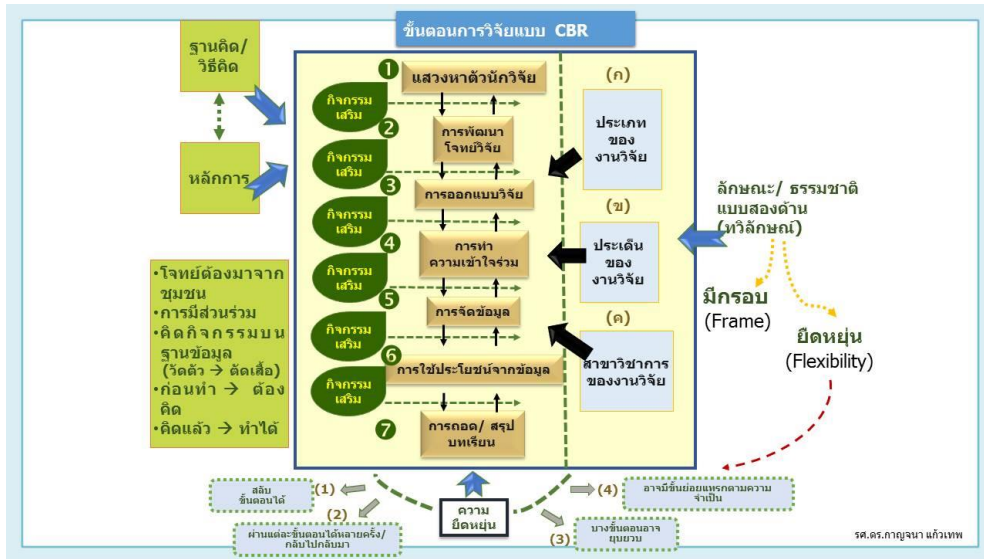
คาถาที่ 2 **ต้องใช้กระบวนการ PAR** เช่นเดียวกัน คาถาข้อนี้ก็อาจจะยังทำให้งานวิจัย CBR ไม่แตกต่างจากงานวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วม มีงานวิจัยหลายประเภทก็มี PAR เหมือนกับ CBR แต่ก็มี PAR ไม่เหมือนกับ CBR ฉะนั้น คน CBR ต้องรู้ว่า PAR ของ CBR มีลักษณะเฉพาะตัวอย่างไร

คาถาที่ 3 CBR ต้องมี action for change อย่างที่บอกว่า CBR เป็นพวกถูกผู้ขายตัวจริงกระซิงแดง เห็นปัญหาแล้วเราต้องลงมือแก้ การลงมือแก้ปัญหาก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัย อย่างไรก็ตาม งานวิจัยพวก action research เขาก็ทำเหมือนกัน เช่นงานวิจัยพวกแก้ปัญหาในบริษัท จะขึ้นเงินเดือน หรือไม่ขึ้นเงินเดือน จะโยกย้าย จะปรับโครงสร้าง ปรับ re-engineering ของเขา

ฉะนั้นเราเดาว่า จากคาถา 3 ข้อ CBR จะแตกต่างจากงานวิจัยประเภทอื่น ในลักษณะแบบนี้คือ เหมือนเราสั่งกาแฟกิน บางคนเขามีแค่ 1 เป็น black coffee เช่น เขามีเฉพาะคาถาข้อ 1 หรือ เขามีเฉพาะข้อ 2 หรือเขามีเฉพาะข้อ 3 บางคนเป็นพวก 2 in 1 กาแฟใส่น้ำตาล กาแฟใส่คอฟฟี่เมต คือเขามีคาถาข้อ 1 กับข้อ 3 หรือเขามีคาถาข้อ 1 กับ 2 ประมาณนี้ แต่ CBR บอกเลยว่าเป็น black coffee ไม่ได้ 2 in 1 ไม่ได้ CBR ต้องเป็นแบบ 3 in 1 เป็นพวกรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ต้องครบองค์ ความแตกต่างน่าจะอยู่ตรงนี้

อย่างไรก็ตาม การมองดูแต่รูปลักษณะภายนอก อาจจะไม่เห็นความแตกต่างของ CBR จากงานวิจัยประเภทอื่นๆ ได้ยาก จึงต้องตามไปตรวจ DNA เพื่อจะตอบโจทย์ ส่วนเป็น DNA นั้น เราถอดรหัสออกมาเมื่อตอนทำครบ 10 ปี ของงานสังเคราะห์ความรู้ CBR ไทย ดังแสดงในภาพที่ 5

DNA/ขั้นตอนการวิจัยแบบ CBR ไทย

ภาพที่ 5 “ DNA/ขั้นตอนการวิจัยแบบ CBR ไทย”

ประการแรก อยากรู้ให้คุณภาพรวมใหญ่ก่อน สี่เหลี่ยมตรงกลางนี้ ถ้าเทียบแล้วเหมือนผ้ายันต์ของหลวงพ่อบุญคุณธงชัยที่ไปติดให้ทีมเลสเตอร์ ถ้ามีแต่ผ้ายันต์ยังไม่ค่อยโอเค ฉะนั้นต้องมีซ้ายมือคือคาถา ขวามือเป็นกลไกควบคุม ตรงกลางนี้เป็นผ้ายันต์ แต่ผ้ายันต์นี้จะเขียนขึ้น ต้องมีคาถากำกับ ด้านซ้ายคือคาถา 5 ข้อ ด้านขวาคือกลไกควบคุมการทำงาน

เมื่อสักครู่นี้บอกว่า CBR แบบไทยแตกต่างจาก CBR ของที่อื่นๆ ทีม CBR แบบไทยถ้าเปรียบเทียบแล้วก็ประมาณแถมมีที่ตั้งค่าย AF คือปั้นชาวบ้านให้เป็นนักวิจัย ตอนแรกที่เข้ามาในค่าย ชาวบ้านยังไม่รู้เรื่องการวิจัย ยังไม่ใช่นักวิจัย แต่พอมายู่กับฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นสักปีสองปี ก็จะผ่านพิธีพุทธาภิเษกให้กลายเป็นนักวิจัย ฉะนั้นถ้าเราเป็นค่าย AF สิ่งแรกที่แถมมีต้องทำคือ ต้องไปหารอบ blind audition คือต้องแสวงหาตัวนักวิจัยชุมชน/ ทีมวิจัยชุมชน ว่าใครมีแวว ถ้าใครสนใจเรื่องนี้ ในเอกสารของ CBR ก็จะมีกำหนดสเปคไว้ เช่น คนทำงานกับชาวบ้านต้องหัวใจสู้ ใฝ่รู้ หรืออาจารย์ปิยะวัติก็เขียนไว้ 7 ข้อ มีทุกอย่าง อาจารย์ปิยะวัติทำสโลแกนไว้ว่าการเป็นนักวิจัยท้องถิ่นต้องมีความเพียรทน ต้องช่างสังเกต เขาก็จะมีสเปคไว้ว่าการจะมาเป็นนักวิจัยชุมชนต้องมีสเปคอย่างไรบ้าง

ประการที่ 2 ในแง่ของกลยุทธ์ของการแสวงหาตัวนักวิจัยชุมชน จะมีทั้งเชิงรับ เชิงรุก เชิงรับก็คือ มีชาวบ้านเขาได้ยื่นเรื่อง CBR แล้วเข้ามาหาเอง ส่วนเชิงรุก พี่เลี้ยงก็ทำตัวเป็นแมวมอง ตามไปดูเวทีต่างๆ ว่าใครมีแวว ฉะนั้นก็ต้องใช้กลยุทธ์ทั้งเชิงรุกแล้วก็เชิงรับ และก็ต้องคุยเหมือนกันว่าแบบไหนเข้าท่า

แค้ไหนเป็นเกณฑ์ เพราะฉะนั้นวัตถุประสงค์ที่ดีที่สุดของการวิจัยก็คือตัวนักวิจัยนั่นเอง และบางที นักวิจัยชาวบ้านเนี่ย จะดูจากลักษณะภายนอกเท่านั้นไม่ได้ เมื่อวานตอนไปดูงานนักวิจัยชาวบ้าน จากรูปลักษณะภายนอกอย่างป่าทองคำ เห็นครั้งแรกเราคงไม่ชวนมาเป็นนักวิจัย แต่พอป่าทองคำพูดเท่านั้น องค์กรนักวิจัยลงเลย จึงเตือนใจเราว่าอย่าดูคนที่รูปลักษณะภายนอก ชั้นแรกคือแสวงหานักวิจัยให้เข้ามาก่อน

ขั้นที่ 2 คือการช่วยพัฒนาโจทย์ ชี้แจงโจทย์ สมัยก่อนยากลำบากมาก เพราะยังใหม่ทั้งทางฝ่าย CBR และชาวบ้าน บางโครงการใช้เวลา 2-3 ปีกว่าจะพัฒนาโจทย์ได้ ปัจจุบัน ฝ่าย CBR มีประสบการณ์มากขึ้น ก็ทำได้รวดเร็วและมีทิศทางมากขึ้น

ขั้นที่ 3 เป็นขั้นของการออกแบบกระบวนการวิจัย research design การออกแบบการวิจัยได้แก่ขั้นตอนการอบรมการสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูล

ขั้นที่ 4 เรื่องการสร้างความร่วมมือร่วมกัน อันที่จริงการสร้างสัมมาทฤษฎีต้องทำตลอดกระบวนการ เป็นเสมือนยาคำหมายความต้องการว่าต้องเข้ายาตลอดเวลา แทรกเข้าไปอยู่ตลอดเวลา แต่ว่าในขั้นตอนนี้ เมื่อสร้างเครื่องมือเสร็จแล้วจะลงไปเก็บข้อมูล ต้องเน้นมากเป็นพิเศษขึ้นมา เพราะว่าต้องสร้างความเข้าใจในหมู่นักวิจัยว่า เครื่องมือนอกจากจะใช้ไปเก็บข้อมูลได้แล้ว เครื่องมือยังใช้สร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านได้อีกด้วย และต้องรู้ว่า ข้อมูลที่เก็บมาแต่ละชนิด จะเอามาใช้ตอบโจทย์อะไร ต้องทบทวนร่วมกันอีกที ในเวลาเดียวกันก็ต้องทำความเข้าใจกับชาวบ้านที่เราจะไปเก็บข้อมูลด้วย เพราะว่างานวิจัย CBR นักวิจัยก็เป็นชาวบ้านด้วยกัน เกษตรกรคนที่เลี้ยงควายมาด้วยกัน เป็นชาวนาเหมือนกัน ไปถามข้อมูลกันเอง เราเคยมีประสบการณ์ หลังจากนักวิจัยชุมชนไปเก็บข้อมูล กลับมานักวิจัยชาวบ้านบ่นบอกว่า อาจารย์ เพื่อนผมดำงาก็ทำนามาด้วยกัน มาถามทำไม ก็เลี้ยงควายมาด้วยกัน คือเรานำปลาไปวิจัยน้ำ น้ำก็ส่งสัยว่าอยู่ด้วยกันมาตั้งนาน ทำไมต้องมาถามอีก ฉะนั้นจึงใส่ไว้ให้เป็นขั้นตอนพิเศษว่าช่วงก่อนจะกระจายกำลังกันไปเก็บข้อมูล ต้องทบทวนสร้างความเข้าใจร่วมกันก่อน

ขั้นที่ 5 การจัดระบบข้อมูล หลังจากได้ข้อมูลมาก็ทำแบบกระบวนการวิจัย คือมาจัดระบบจำแนก วิเคราะห์ สังเคราะห์ จบขั้นที่ 5 นี้ถ้าเป็นงานวิจัยแบบซ้ายสุดอย่างใน Jurassic park คืองานวิจัยแบบวิชาการ พอเขียนรายงานวิจัยก็จบได้แล้ว เตรียมปิด job ได้แล้ว

แต่ถ้าเป็นงานวิจัยแบบ CBR ถือว่าเพิ่งมาได้แค่ครึ่งทาง เพราะคุณสมบัติอย่างหนึ่งคือการเป็น
 ถูกผู้ชายตัวจริงอย่างที่พูดมาแล้ว ฉะนั้นงาน CBR โดย DNA เราเกิดมาเพื่อใช้ประโยชน์ เพราะเราต้องใช้
 ข้อมูลนั้นมาออกแบบกิจกรรม **แต่ห้ามทำแบบมีสูตรสำเร็จ** คือ ต้องไปดูงาน ต้องจัดค่าย ฯลฯ ขอขีดเส้น
 ได้ว่า **ต้องเป็น Action based- on research** คือต้องออกแบบกิจกรรมบนข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์
 สังเคราะห์มาแล้ว อย่างเมื่อก่อนนี้ที่กำนันหนอยแล้วว่ามียาลำปะโดงตรงนั้นเสีย ก็ต้องซ่อมลำปะโดงตรงนั้น
 ที่ปัญหาแล้วว่าแต่ก่อนเขาใช้แรงคนเข็นเลนขึ้น เป็นอย่างไร พอมาใช้รถแม็คโครขุดแล้วเป็นอย่างไร ถ้าเป็น
 ปัญหาตรงนั้นก็ต้องออกแบบแก้ไขตรงนั้น

เพราะฉะนั้นจุดแข็งของ CBR ที่อาจจะแตกต่างจาก action research ทั่วไปก็คือ action
 research บางที นักวิจัยเขาศึกษาบริบทชุมชนอย่างละเอียด เขาก็หาที่ค้น ใช้ GPS สแกนหาที่ค้นว่าค้น
 ตรงไหน ค้นอย่างไร แต่พอเวลาเขา (กิจกรรมแก้ปัญหา) เขาก็เก่าแบบเดิมๆ เป็นสูตรสำเร็จ ถ้าเป็น
 สายสาธารณสุขเขาก็คัดกรอง ตรวจเลือด สายเยาวชนก็จัดค่าย สายนิเทศก็รณรงค์ ฉะนั้น ที่เก็บข้อมูลกัน
 มากี่ไม่ได้ใช้ประโยชน์เลย ทำ timeline ศึกษาประวัติชุมชนแล้วก็ทิ้งไว้เฉยๆ เพราะได้ลือคสเปคการทำ
 กิจกรรมเอาไว้แล้ว ทำให้เก่าไม่ถูกที่ค้น(เมืองไทยก็มีปัญหาแบบนี้ คือมีปัญหาหมาก/คันทมาก ส่วนการเก่า/
 การแก้ปัญหาที่มาก งบประมาณก็มาก แต่เก่าไม่ถูกที่ค้นเสียที่ ถ้าเราใช้ GPS สแกนหาที่ค้นดีๆ บางทีเรา
 จะตัดสินใจได้ว่าควรเก่าหรือไม่ควรเก่า ถ้าเก่าแบบนี้ก็อีกเสบนั่น เกามากหรือเกาน้อย เกาอย่างไร หรือเก่า
 เพื่อเปิดปากแผลแล้วค่อยใส่ทิงเจอร์)

ฉะนั้นจุดแข็งของ CBR ซึ่งต้องระวัง **อย่าออกแบบกิจกรรมอย่างมั่วๆ หรืออย่างสำเร็จรูป**
 เราต้องสามารถอธิบายที่มาที่ไปของกิจกรรมได้ ต้องไม่ใช่กิจกรรมลูกกำพร้าว ไม่มีพ่อ ไม่มีแม่ เราต้องบอก
 ได้ว่าเราคิดทำกิจกรรมนี้เพราะจากข้อมูลที่เราวิเคราะห์มา ตรงนี้ต้องอธิบายให้ได้ ไม่ใช่อะไรก็ดูงาน/ตั้ง
 กลุ่มตลอดตามสูตร ถ้ามีสูตรสำเร็จแบบนี้ก็จะไม่ได้วัดฝีมือของนักวิจัย CBR งาน CBR เป็นงาน
 Handmade **ตัดทีละชิ้นต่อทีละท่อน** ไม่มีสูตรสำเร็จ ในงานวิจัยบางเรื่องอาจจะไม่จำเป็นต้องไปดูงาน
 คนอื่น(เพราะชุมชนมีบทเรียนเพียบ) แต่ต้องทบทวนตัวเองมากกว่า ไปดูมาที่งานแล้ว ได้อะไรมาบ้าง อย่า
 ทิ้ง action based- on research ถ้าพูดภาษาชาวบ้าน คือพออธิบายแบบนี้แล้ว ชาวบ้านจะสรุปว่า “ต้อง
 วัดตัวก่อนแล้วค่อยตัดเสื่อ” วัดตัวแบบช่างตัดเสื่อต้องมีหลักวิชา ต้องดูว่าวัดคอ วัดแขน วัดความยาวตัว
 เท้าไหว วัดตัวก่อน ก็คือทำวิจัยก่อน จัดระบบข้อมูลก่อน แล้วค่อยลงมือตัดเสื่อตามข้อมูลที่วัดมา คือเรื่อง
 การใช้ประโยชน์ได้แก่การคิดกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาที่ได้มาจากข้อมูลที่เก็บมา

ส่วนขั้นตอนที่ 7 ขั้นสุดท้าย คือ **การถอดบทเรียน/สรุปบทเรียน** พวกนักเรียนที่เรียนจบมาจากมหาวิทยาลัยเคยสงสัยหรือไม่ว่า ทำไมเวลาเรียนในมหาวิทยาลัย ไม่เห็นต้องถอดบทเรียน/สรุปบทเรียน เรียนจบก็มีแต่สอบ ทำไม CBR ไม่มีสอบ แต่มีถอดบทเรียน ขออุปมาอุปไมยแบบนี้ เนื่องจากชาวบ้านเขาไม่ได้เรียนวิจัยมาก่อน แล้วเวลามาทำกิจกรรมกับ CBR ก็เหมือนเราพิมพ์ข้อความ เราพิมพ์เข้าเครื่องไปเรื่อยๆ การถอดบทเรียนหรือการสรุปบทเรียน เปรียบเหมือนการกด save ให้แน่ใจอีกครั้งที่ข้อความที่พิมพ์มาทั้งหมด(กิจกรรมที่ทำมาทั้งหมด)ติดอยู่ในเครื่องของเรา **เป็นเทคนิคเหมือนกับเรื่องวิธีการเรียนจากข้างล่างขึ้นมาข้างบน** ถ้าเรียนจากมหาวิทยาลัยจะเรียนจากข้างบนลงมาข้างล่าง ไม่ต้องมีถอดบทเรียน ไม่ต้องมีสรุปบทเรียน แต่งาน CBR เป็นการเรียนจากข้างล่างขึ้นมา เรียนจากการลงมือทำ(action learning)จึงเป็นภาคบังคับว่าต้องมีการถอดบทเรียน มิฉะนั้นพิมพ์เท่าไรแต่ไม่กด save ผ่านประสบการณ์มาก็ครั้งก็ยังไม่สรุปบทเรียน เหมือนกับไม่ได้กด save

ส่วนด้านซ้ายมืออย่างที่บอกเป็นคาถา จะมีคาถา 5 ข้อ คือ 1.โจทย์มาจากชุมชน 2.เน้นมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกกิจกรรม 3.เน้นการลงมือทำกิจกรรมเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง ส่วน 2 ข้อหลังคือเรื่องตาราง ตานาม ใช้เช็คทั้งนักวิชาการและเช็คทางชาวบ้าน สำหรับชาวบ้านก่อนจะทำอะไร ให้คิดก่อนว่าทำอย่างนี้เพราะอะไร ส่วนนักวิชาการจะคิดอะไร ก็ขอให้ทำได้ด้วย ให้พอรองรับได้ด้วย

ส่วนด้านขวามือ เป็นกลไกการควบคุมกระบวนการวิจัยตลอดทั้งกระบวนการ กลไกการควบคุมการกระทำตั้งแต่โบราณมาจนกระทั่งถึงประมาณสมัยอยุธยา สุโขทัย ก่อนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ยุคก่อนที่จะเป็น modern ก่อนที่จะเป็นสังคมสมัยใหม่ (Modern society) คนส่วนใหญ่จะมีวิถีคิดที่เรียกว่า **ยึดหยุ่น (flexibility)** ตัวอย่างชัดเจนก็คือแม่ครัวไทย เอากระบี่หีบมือหนึ่ง ตำหมากพอกแหล็ก บุพริกไทยเอาพอกแหล็ก เวลานั้นดหมายกันว่าเมื่อไหร่ ก็นัดตอนแดดร่มลมตก เราจะคิดแบบคร่าวๆ จะไม่แม่นยำ ไม่เป๊ะเวอร์ คำว่าเป๊ะเวอร์ไม่เป็นที่รู้จักในยุคก่อนหน้ายุคสังคมสมัยใหม่ ก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 เราจะคิดประมาณนี้ เราคิดแบบ flexibility เป็นหลัก ซึ่งเป็นแบบชาวบ้านเขา เวลาจัดประชุมชาวบ้าน เรานัด 9 โมง แต่ชาวบ้านเขาจะค่อยๆ ททยอยมา แดดร่มลมตก flexibility เป็นกลไกควบคุมชีวิตทางสังคมและการทำงาน

เมื่อเริ่มเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ ยุคสมัยใหม่จะเปลี่ยนกระบวนการทัศน์/กลไกการคิด จาก flexibility มาเป็น frame คิดอะไรให้อยู่ในกรอบ ตัวอย่างเรื่องครัวชัดเจนที่สุด แม่ครัวไทยหีบเกลือมาหีบมือหนึ่ง แต่ถ้าเป็นครัวฝรั่ง ต้องชั่ง ตวง วัด ก้อนชั่ง ก็ช้อนชา เขาต้องมีสูตรที่แม่นยำ ในเรื่องเวลา นับตั้งแต่มีนาฬิกาขึ้นมา

เราเจอกัน 3 ทีม เจอกัน 7 โมงตรง เพราะฉะนั้นเราเริ่มเปลี่ยน application การคิดในสมัยรัชกาลที่ 5 คือ การปฏิรูประบบราชการทั้งหมด มีการจ่ายเงินเดือน ต้องลงวันที่/สถานที่ ทุกอย่างต้องชัดเจน ฉะนั้นจากที่เราเคยใช้ flexibility มาก่อนเมื่อสังคัมยุคอดีต ต่อมาสังคัมเริ่มสูญยุคสมัยใหม่ เราก็ delete flexibility ที่ทิ้งแล้วมาใช้ frame แทน ช่วงเวลานี้เรากำลังใช้ frame เป็นกลไกควบคุมการคิดและการทำงานอยู่ เรามี grant chart เรามีรายงาน 6 เดือน เวลาทุกอย่างแน่นอน ซึ่งเป็นวิธีคิดในศตวรรษที่ 20

พอศตวรรษที่ 21 เกิด application ใหม่ล่าสุด คือ frame and flexibility คือมีกรอบแต่ก็ยืดหยุ่นได้ ตัวอย่างที่เกิดขึ้นจะเป็นพวกสถาปัตยกรรมและวิศววะก่อน และประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศแรกก่อนที่เริ่มมีการใช้ เพราะญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีแผ่นดินไหวบ่อยมาก ถ้าสร้างตึกแข็งๆแบบมี frame ตายตัวแน่นอน เวลาแผ่นดินไหว ตึกเป็นของแข็งจะล้มทันที ดังนั้น ตึกญี่ปุ่นแม้จะมีโครงสร้างเป็น frame แต่ก็สามารถจะโยกได้ มี flexibility แต่ว่าคนที่ทำได้ก็คือคนไต้หวัน คือ ตึก 101 มีลิฟท์ในช่วงชั้นที่ 89 จะมีตัว adapter ซึ่งทำให้ตึกยืดหยุ่นแกว่งตัวได้

วิธีคิดแบบ frame and flexibility มีกรอบแต่ก็ยืดหยุ่นนี้ ตัวอย่างวิธีคิดแบบนี้ที่ทำให้คนชอบกีฬาฟุตบอลมากในโลกปัจจุบัน ก็เพราะว่าฟุตบอลเป็นตัวแทนวิธีคิดแบบมีกรอบ แต่ก็สามารถยืดหยุ่นพอที่จะสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ จากความยืดหยุ่นได้อยู่เสมอ ฟุตบอลจะมีกรอบมาก สนามก็แค่นี้ คนเล่นก็แค่นี้ กฎกติกา มารยาทเพียบ เตะออกกรรมการยกธง ตั้งใจเข้าเสียบโดนใบเหลืองทันที แต่ทำไมคนชอบคนแบบเบ็คแฮม เมสซี่ โรนัลโด ก็เพราะคนแบบเบ็คแฮม เป็นคนที่แบบว่า มุมนี้เห็นอยู่ว่าไม่น่าจะยิงได้ (ถูกกรอบบังคับมุมยิง) แต่เขาก็ใช้เทคนิคไซด์ก้อยไซด์โบบังเลี้ยวเข้าจนได้ สร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ตลอดเวลา เมสซี่ก็เหมือนกัน ปกติฟุตบอล 3 คนก็จับอยู่แล้ว แต่ก็จับเมสซี่ไม่อยู่ โรนัลโดก็เหมือนกัน หัวโหม่งทำแบบนี้ไม่น่าจะเกิดขึ้น ฉะนั้นในสนามฟุตบอลที่คนชอบมากก็เพราะว่า **“ภายใต้กรอบมีนวัตกรรมเกิดขึ้นได้เสมอ”** ไม่ต้องหนีออกไปนอกกรอบ ไม่ต้องทลายกรอบทะเลวงทรง เพราะทำยาก แม้จะอยู่ภายในกรอบขององค์กร แต่เจ้าหน้าที่ก็สามารถจะสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ขึ้นตลอดเวลา เป็นเหตุผลที่เกมฟุตบอลไม่เคยมี full stop ไม่เคยบอกได้ว่าร้อยเปอร์เซ็นต์เลยว่าทีมนี้ต้องแพ้หรือชนะ 100% ไม่มีทาง ชีวิตพลิกพลิกได้ตลอดเวลาแบบนี้ก็เป็นวิธีคิดใหม่ที่โยงเข้ามาที่เรา

เพื่อให้เรามีวิธีคิดแบบศตวรรษที่ 21 ให้มี flexibility แม้จะอยู่ภายใต้กรอบ ส่วนนี้สรุปมาจากงานที่เราอ่านสังเคราะห์ของ CBR เมื่อปี พ.ศ.2541 ว่า CBR มี flexibility อย่างน้อยได้อยู่ 4 อย่าง

1. ยืดหยุ่นอย่างแรกคือ flexibility ในเรื่องขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้สลับได้ ขึ้นด้วยข้อ 3 ก็ได้ เมื่อเข้ามีคนจับเคล็ดลับได้แล้วว่าไม่ต้องขึ้นด้วยข้อ 1 เสมอไป เมื่อวานบ้าทองคำเป็นตัวอย่างที่ดีมาก ตอนแรกพี่ธเนศบอกว่าต้องไปฝึกฟัง บ้าก็เริ่มปฏิบัติการ ไปฝึกฟังก่อน พอฟังไปฟังมาก็ขึ้นบทที่ 1 เอ๊ะ! แล้วทำไมเราต้องฟังด้วย ทำไปแล้วยังถามสิ่งที่ตัวเองทำ ฉะนั้นขั้นตอนสลับได้ตามความเป็นจริง คือเข้าประตูไหนก็ได้

2. ยืดหยุ่นอย่างที่ 2 ขั้นตอนแบบนี้ไม่ต้องเรียงตามลำดับไหลคือ ต้อง 1 และ 2 และ 3 และ 4 และ 5 แบบกินอาหารฝรั่ง ให้กินแบบอาหารไทย มีข้าวอยู่ตรงกลาง ช่างๆ มีแกง มีผัก มีไข่เจียว นำข้าวไปกินกับแกง นำข้าวไปกินกับผัก แล้วกลับมากินกับแกงอีกที ให้กินแบบอาหารไทย ไม่ใช่กินแบบอาหารฝรั่งที่ต้องกินให้หมดไปที่ละจาน ฝรั่งเขาจัดชุดอาหารไว้เพื่อที่จะไหลดวิธีคิดเรื่องขั้นตอน 1 2 3 4 5 แบบมี frame แต่คนไทยเราคิดแบบ flexibility แล้วเรากินสลับไปได้หมดทุกอย่างภายใต้กรอบที่กับข้าวทุกอย่างต้องมีข้าวเป็นตัวกลาง

3. ยืดหยุ่นอย่างที่ 3 คือบางขั้นตอนสามารถยุบรวบได้

4. ยืดหยุ่นอย่างที่ 4 บางขั้นตอนก็สามารถแทรกชั้นย่อยตามความจำเป็นได้

แบบนี้คือลักษณะมี frame & flexibility แต่แน่นอนว่าเราก็มี frame อยู่ เรามีกรอบอยู่ แต่ก็เปิดช่องไว้อยู่ เราสามารถเติมได้อีกว่านอกจาก 4 ข้อยืดหยุ่น ก็มีอะไรอีกได้

ในกรอบผ้ายันต์หลวงพ่อดงชัย เราจะเห็นมีคำว่า “กิจกรรมเสริม” แทรกอยู่ตามขั้นตอนต่างๆ งานวิจัย CBR จะแตกต่างจากงานวิจัยอื่นๆ ตรงที่ว่า นอกจากจะมีการทำกิจกรรมวิจัย เช่น ตั้งโจทย์ เก็บข้อมูล เครื่องมือเก็บข้อมูล ก็ยังต้องมีกิจกรรมแบบอื่น ๆ อันเนื่องมาจากความจำเป็นที่ว่า เนื่องจากเราทำงานกับคนที่ยังไม่ได้ลงเรียนนิสิตวิจัย 1 2 3 ฉะนั้นระหว่างทาง ต้องมีการให้อาหารเสริมตามที่เขาต้องการ อย่างเมื่อวานนี้ที่เราลงไปดูงาน พี่เดือนยังไม่รู้ว่าจะจับที่ก้อย่างไร ยังจับประเด็นไม่ถูก ก็ต้องจัดกิจกรรมเสริมให้

กิจกรรมเสริมนี้มีอยู่หลายประเภท เช่น มีกิจกรรมเสริมศักยภาพ กิจกรรมแก้ปัญหา กิจกรรมเสริมขวัญกำลังใจ ฉะนั้นในงานวิจัย CBR จะต้องมีการเสริมเป็นระยะๆ ซึ่งไม่มีในงานวิจัยชนิดอื่น และนี้อาจจะไปเกี่ยวข้องกับการบริหารงบประมาณ ต้องเขียนตรงส่วนนี้ด้วย ไม่ใช่มีแต่กิจกรรมวิจัยอย่าง

เดียว เราต้องอธิบายเรื่อง DNA แบบนี้ให้ฝ่ายบริหารเข้าใจด้วยว่ามีความจำเป็นที่ต้องทำ แต่แน่นอนว่าหากต้องอธิบายความจำเป็นอะไร ต้องอธิบายบนฐานข้อมูล รู้จัก DNA ตัวเอง ที่จริงพวกเรายู่กับงาน CBR อยู่แล้ว เพียงแต่ถอดมาให้มันเป็นระบบเพื่อนำไปคุยกับคนอื่นให้ได้

ถาม: อยากถามพวกคำย่อครับ ว่า SeS ย่อมาจากอะไร แล้วในสไลด์มีลูกศรเชื่อมโยงจาก utilization คือกึ่งกลางกับ PAR กับ utilization แล้วก็ไปตกที่ CBR ตรงนี้มีระยะสัมพันธ์อะไรหรือไม่ แล้วอีกคำย่อหนึ่งคือ A4S ขอขอบคุณครับ

ตอบ: คำตอบแรก SeS ย่อมาจาก Socially –engaged Scholarship (แปลไทยว่า วิชาการเพื่อสังคม) เป็นกระแสที่เกิดขึ้นในอเมริกา แคนาดา ยุโรป เมื่อสักประมาณปี 1980 ประเทศที่เจริญแล้วเริ่มมีการวิจารณ์มหาวิทยาลัยใหญ่ๆ พวก Top Ten ทั้งหลายว่าเริ่มไม่รู้ไม่รู้อันรู้หนากับความเป็นไปของสังคม อย่างกรณีเมืองไทย แถวๆ มหาวิทยาลัยในต่างจังหวัด นักวิชาการเที่ยวไปวิจัยเรื่องต่างๆ สราวติดตามความสนใจของตัวเอง แต่รอบๆ หน้ามหาวิทยาลัยมีอุบัติเหตุแถวนั้น เด็กนักศึกษามอเตอร์ไซด์คว่ำตายไม่รู้เท่าไร มหาวิทยาลัยไม่รู้รู้อันรู้หนาว เนื่องจากว่างานวิชาการเน้นหนักมาทางกระแส basic research

ฉะนั้นในอเมริกา ประธานมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ (Rockefeller Foundation) ก็เขียนบทความสั้นๆ เติมนองการขึ้นมาบอกว่า มหาวิทยาลัยแย่มากที่ไม่รู้รู้อันรู้หนาวความเป็นไปของสังคม จึงเกิดการกระตุ้นกระแส “วิชาการรับใช้สังคมขึ้น” แล้วแพร่กระจายไปทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย

ในประเทศไทย ตอนแรกเขาใช้คำว่า USR หรือ University Social Responsibility ในช่วงทศวรรษ 1980 (ตามหลัง CSR ของภาคธุรกิจเป็นเวลา 10 ปี) ตอนมีกระแส USR ใหม่ๆ ใครทำงานบริหารมหาวิทยาลัยจะถูกเรียกไปประชุมเรื่องมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม แล้วก็ตั้งชื่อมาอีกหลายชื่อ จนกระทั่งท้ายสุดมาลงตัวที่คำว่า SeS ตรงกันทั่วโลกคือ Socially engaged scholarship (SeS) โดยที่ SeS มีจุดยืนว่า นักวิชาการที่ทำงานรับใช้สังคมก็มีศักดิ์และศรีที่เท่ากับงานวิจัย/วิชาการทั่วไป หมายความว่า เขาผลงานรับใช้สังคมไปขอตำแหน่งทางวิชาการได้ Socially engaged scholarship : Ses ก็จะเป็นสายพันธุ์วิจัยใหม่ล่าสุดที่มาจากสายงานนักวิชาการ (เป็น CBR ที่เริ่มมาจากสายนักวิชาการ)

ส่วน A4S นั้นเราตั้งเอง คือ academic for scholarship คือวิชาการเพื่อวิชาการ ก็หมายถึงงานวิจัยที่ “เพื่อ โดย ของ” นักวิชาการฝ่ายเดียว

ส่วนคำถามเรื่องลูกศรของ PAR หมายความว่า เมื่องานวิจัยประเภทใหม่ๆที่แตกตัวมาจากประเภท basic research , applied research , Utilization ระดับของ PAR มักจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

การจัดระบบข้อมูล data/ information /knowledge

ในขั้นตอนที่ 5 ของภาพที่ 5 มีเรื่องการจัดระบบข้อมูล เราจึงอยากพูดถึงเรื่องการจัดระบบข้อมูลสักหน่อย เมื่อวานนี้ ตอนพูดเรื่องถนนสายที่ 11 ได้เห็นตัวอย่างเรื่องวิธีจัดระบบข้อมูล ตอนแรก เรายำเสนอถนนแต่ละสายเป็นเบียดหัวแตก แต่พอเราเริ่มเชื่อมโยงว่าถนนบางเส้นมีความเกี่ยวข้องกับบางเส้นยังไง เริ่มเป็นกระบวนการจัดระบบข้อมูลจาก key word 3 คำ คือ data info(rmation) knowledge แบบนี้จัดตาม application ที่สายนิเทศศาสตร์เรียนมา สายอื่นอาจจะมียุทธวิธีจัดแบบอื่นๆ เราใช้ application 3 ตัวนี้ซึ่งอยู่ในตระกูลเดียวกัน แต่มีการเพิ่มมูลค่ามากขึ้นเรื่อยๆ

เวลาไปทำงานกับชาวบ้าน แล้วลองใช้เครื่องมือนี้ data- info- knowledge เราจะลองใช้ตัวอย่างรูปธรรมสัก 2-3 แบบ (ยังไม่รู้ว่าแบบไหนจะ work)

1. คำว่า **data** ภาษาไทยดีมากเรียกว่า “ข้อมูลดิบ” ถ้าเทียบเป็นอาหารเหมือนกับระดับ status ก็คือระดับที่เนี่ยยังดิบๆ แดงๆ เป็น data ข้อมูลดิบ

ถ้าเราจะเพิ่มมูลค่าให้กลายเป็นสารสนเทศ หรือ **information** เราก็บีบมะนาวลงไป เนื้อจะเปลี่ยนสภาพสุกขึ้นมาชนิดหนึ่ง

ถ้าจะเป็น **knowledge** คือช่วงที่เราหยิบเนื้อเข้าปาก ต้องมี subjectรองรับสารสนเทศ ต้องกินเข้าไปในปาก เคี้ยว กลืน ย่อย ดูดซึม ถึงจะกลายเป็น knowledge

แบบนี้ในทัศนะของสายนิเทศศาสตร์ **ความรู้จึงต้องอยู่ที่ตัวคน** ถ้ายังอยู่ข้างนอก ในหนังสือ ยังไม่ใช่ความรู้ ต้องซึมเข้ามาในตัวเรา ต้องบดเคี้ยว ดูดกลืน ดูดซึม ฉะนั้นอาจจะเราเรียนหนังสือมาก แต่อาจไม่มีความรู้ก็ได้ เพราะไม่ได้ซึมซับเข้ามาในตัวเรา ไม่ได้ดูดซึม ถ้านำอาหารเข้าปากแล้วก็คายออกมา แสดงว่ายังไม่ใช่ความรู้

กลับมาที่ตัวอย่างที่เป็นของ CBR ตัวอย่างของจริงเรื่องการรักษาป่าชุมชนของภาคอีสานที่บุรีรัมย์ นักวิจัยก็ไปเก็บข้อมูล data มาก่อน เก็บว่าชาวบ้านแต่ละบ้านในแต่ละวันเก็บของจากป่ามีอะไรบ้าง ได้

เป็น data ได้เห็น ได้หน่อ ภาษาอังกฤษเรียกว่าเป็น in kind เป็นสิ่งของ เป็นชนิด ที่ละบ้าน ที่ละวัน แล้วก็เป็น in kind

พจนกวิจัยมายกระดับเอา data มาทำเป็น information ข้อมูลดิบแต่บิบบมะนาวลงไป เขาจัดระบบแบบนี้ ชั้นแรก เขาแปลง in kind เป็น in cash เห็นคิดเป็นเงินเท่าไร หน่อคิดเป็นเงินเท่าไร คิดจากทีละบ้าน จาก in kind มันรวมกันไม่ได้ เพราะเป็นรูปธรรม เหมือนอัตราเงินบ้านเราแลกเปลี่ยนไม่ได้ ต้องไปเปลี่ยนเป็นดอลลาร์ ต้องขึ้นบันไดขั้นสูง ขึ้นสู่นามธรรม ถ้าเราทำเป็น in cash เห็น 3 ดอกกับหน่ออีก 2 ขึ้นมันรวมกันไม่ได้ แต่ถ้าแปลงเป็นเงินคือขึ้นนามธรรมจะรวมกันได้ เป็นวิธีการบริหารจัดการข้อมูลดิบให้กลายเป็นสารสนเทศ ฉะนั้นคือ

- (1) เปลี่ยนจาก in kind เป็น in cash
- (2) ข้อมูลดิบจากแต่ละบ้านนำมารวมกัน ทำภาพรวม เป็นสารสนเทศ
- (3) ข้อมูลดิบจากแต่ละวัน มารวมเป็นทั้งปี เป็นสารสนเทศ

เห็นวิธีการบริหารจัดการหรือไม่ ถ้าเทียบแล้วคือทำเป็นสามเหลี่ยม ทำ 3 ชั้น

ชั้นที่ 1 เปลี่ยน in kind เป็น in cash ขึ้นนามธรรมจะให้รวมกันได้ แบบนี้เป็นหลักการธรรมดา เช่น เรื่องการเจรจาระหว่างประเทศ การคุยกันในระดับเจ้าหน้าที่ระดับกลางคุยกันไม่รู้เรื่อง ต้องระดับอธิบดีคุยกันรู้เรื่อง แต่ถ้าเรื่องนี้จะให้ขึ้น policy ต้องระดับรัฐมนตรีคุยกัน คุยกันเป็นชั้นๆ ข้อมูลก็เหมือนกัน ข้อมูลมีเป็นชั้นที่คุยกันได้/คุยกันไม่ได้ ยิ่งเป็นรูปธรรมยิ่งคุยกันลำบาก ต้องขึ้นเป็นนามธรรมถึงจะคุยกันได้

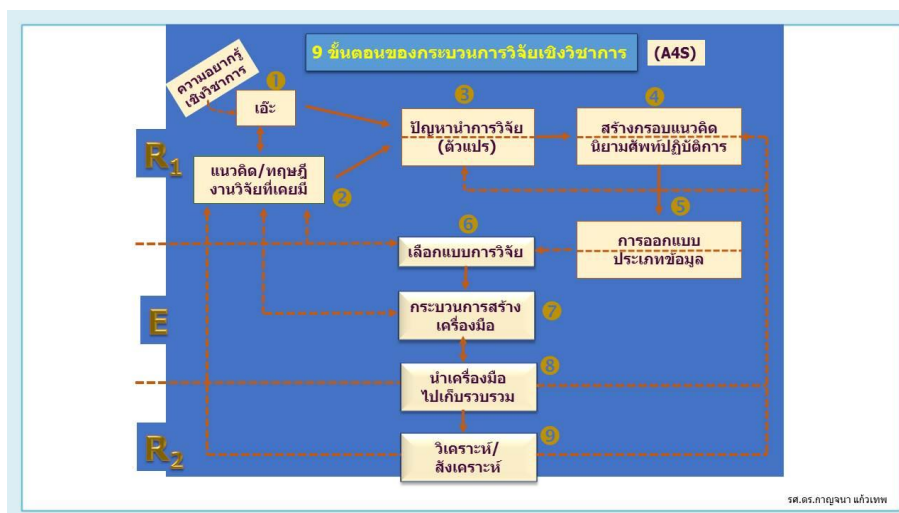
ชั้นที่ 2 คือ การใช้หลักสร้างภาพรวม จากแต่ละบ้านนำมารวมกันทั้งหมดบ้าน จากแต่ละวันนำมารวมกันเป็นปี บริหารจัดการแบบนี้ ก็ได้ตัวเลขออกมา ก็เป็น information ซึ่ง information ตัวนี้ปกติจะอยู่ที่นักวิจัย เป็นนักวิชาการจากภายนอก อย่างเมื่อวานนี้มีใครสังเกตหรือไม่ที่ตัวเลขลำปะโดงมีเท่าไร น้ำเสียเท่าไร นักวิชาการสิ่งแวดล้อมรู้อยู่แล้ว แต่ไม่เหมือนกับที่เวลากำหนดหน่ออยู่ ฉะนั้นคำถามสำคัญคือ**ความรู้ นั้น ใครเป็นคนรู้** ตอนเก็บข้อมูลปกติในงานวิจัยแบบ basic research นักวิจัยวิชาการทำแบบนี้ อยู่ พวก community based เขาอาจจะทำแบบนี้ กราฟน้ำท่วม นักวิจัยวาดออกมาดูเป็นผัง แต่ความรู้ที่นักวิจัย อยู่ที่นักวิชาการ ไม่ได้อยู่ที่เจ้าของปัญหา เวลาเราอ่านตัวเลขหนังสือข่าวนาไทย ชาวนาไทย

ฆ่าตัวตาย แม้ว่าเราอ่านข้อมูลจบแล้ว แต่เราก็ยังมีชีวิตอยู่ต่อไปได้อย่างปกติสุข แต่คนที่เห็นสิ้นเขาอยู่ไม่ได้ เพราะเขาเป็นเจ้าของปัญหา ฉะนั้นในเรื่องความรู้จึงต้องถามว่าความรู้อยู่ที่ใคร

ขั้นที่ 3 คินข้อมูลให้ชุมชน ขั้นknowledge พอนักวิจัยนำตัวเลขนี้คืนให้ชาวบ้าน ชุมชนบ้านที่ศึกษานี้มีปัญหาโรคป่าชุมชน แม้แต่ผู้ใหญ่บ้านก็ยังทำ ต่างคนต่างรูกป่ากันใหญ่ พอคืนข้อมูลที่ผ่านการจัดระบบเป็นสารสนเทศ ชาวบ้านเห็นข้อมูล/สารสนเทศ แบบนี้เป็นพลังของข้อมูล เปรียบเหมือนแร่ยูเรเนียมกับเรเดียม ถ้าปนอยู่กับสารอื่นจะไม่แผ่รังสีอำมหิต ต้องสกัดออกมา ฉะนั้นต้องมีวิธีการบริหารจัดการข้อมูลให้แผ่รังสีออกมา พอคืนข้อมูลไป ผู้ใหญ่บ้านอ้าปากค้าง เพราะปีหนึ่งๆ ของในป่าบ้านเรามีมูลค่าเป็น 2-3 แสน ถ้าเราทำลายป่าหมด เงิน 2-3 แสนหายไปจากป่าเลย เกิดปฏิกิริยาจากกระบวนการการคืนข้อมูลให้ชุมชน

เราคิดว่าทักษะของ CBR ที่ควรจะมีก็คือวิธีการสกัดแร่เรเดียม ยูเรเนียม ให้เกิดพลังของข้อมูล ไปใช้จัดการเรื่องต่างๆ ที่จริงตัวอย่างการรณรงค์ระดับประเทศก็เคยทำอยู่ ดับไฟคนละหนึ่งนาที่พร้อมๆ กัน จัดการบริหารข้อมูลแล้วใช้ไหม แล้วนำตัวเลขมานำเสนอว่าประหยัดไฟไปได้ตั้งเท่าไร แต่เขาทำแบบสั้นๆ หรือว่าไม่ต่อเนื่อง ทำในสเกลใหญ่ๆ **ควรทำในสเกลเล็ก ๆ ด้วย** แบบนี้คือตัวอย่างข้อมูล knowledge ไม่ใช่ knowledge ของนักวิจัยนักวิชาการ แต่เป็น knowledge ที่คืนให้กับชาวบ้าน ชาวบ้านก็แปลกใจว่าเขาอยู่กับป่าทุกวัน เก็บหน่อทุกวัน แต่เขาไม่ได้เห็นเหลี่ยมมุมของข้อมูล เขาจึงไม่เกิดความสำนึกเห็นคุณค่าของป่า แบบนี้เราเรียกว่า **“การจัดการบริหารข้อมูลให้มีพลัง”**

ฉะนั้นเวลาเราเก็บข้อมูลมาคือ data-info แล้วเราต้องไปทำให้เป็น knowledge แล้วคืน knowledge ให้กับตัวเจ้าของแท้ๆ เราต้องจัดบริหารข้อมูลให้ดีๆ เราเปลี่ยนมูลค่าแต่ละประเภท จะบริหารจัดการอย่างไรให้พลังข้อมูลแผ่รังสีออกมา ภาษานักนิเทศเรียกว่า communication management การบริหารจัดการข้อมูลก็คือการยกระดับจาก data สู่อ info ให้กลายเป็นknowledge หรือจัดการให้ knowledge ของนักวิชาการ กลายเป็น knowledge ของชุมชน เช่น ตัวอย่างงานของอาจารย์วงศ์ ทิม. อุบลราชธานี ที่ดู GPS หมู่บ้าน น้ำขึ้นน้ำลง วิศวกรเกษตรนั่งดูอยู่คนเดียว แต่พอชาวบ้านเขาเห็นข้อมูล เขาสามารถจัดการแก้ปัญหาเรื่องน้ำได้ แล้วอาจารย์ก็ใช้เกมส์ยิงไปให้ชาวบ้านเล่น สามารถจัดการความขัดแย้งในหมู่ชาวบ้านที่ใช้น้ำได้ดี ฉะนั้นความรู้จริงๆ มีอยู่แล้ว แต่ยังไม่ถูกจัดการให้ถูกฝา ถูกตัว ถูกคน ถูกที่ ถูกเวลา แบบนี้เป็นหน้าที่ของ CBR

ภาพที่ 6 “9 ขั้นตอนของกระบวนการวิจัยเชิงวิชาการ”

จากคำถามที่ว่า ในระดับ DNA CBR มีความแตกต่างจาก DNA ของงานวิจัยต้นแบบ (ภาพที่ 9) อย่างไร ที่ประชุมร่วมกันให้คำตอบดังนี้

ตอบ : 1) CBR ต้องขึ้นต้นด้วยแสวงหาที่มิวิจัยก่อน แต่ถ้าเป็นงานวิจัยวิชาการก็ไม่ต้อง เพราะเห็นตัวนักวิจัยอยู่แล้ว แต่ CBR เรื่องแสวงหาที่มีความสำคัญที่สุด

2) นักวิชาการเขาเห็นแค่ทฤษฏี กับ สมมุติ อาจไม่ต้องมีมรรค เป็นพวกอริยสัจ 2 แต่ CBR เป็นพวกอริยสัจ 4 และเน้นการถอดบทเรียนเป็นเทคนิคพิเศษ

3) งานวิจัยวิชาการไม่จำเป็นต้องไปสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน แต่ CBR ต้องสร้างความสัมพันธ์ทำให้ชาวบ้านเชื่อใจให้ได้

4) งานวิจัยวิชาการไม่ต้องเก็บข้อมูลด้วยความสัมพันธ์ เขาเก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือ ถ้ามีเครื่องมือดีๆ มือใครเก็บก็ได้ แต่ของ CBR ไม่ได้ **เจ้าของมือสำคัญกว่าเครื่องมือ** สโลแกนเราคือ คนทำวิจัยสำคัญมากกว่าเครื่องมือการวิจัย บางหมู่บ้านชะตาไม่ต้องกัน เคมี่ไม่ต้องกัน ก็คงทำวิจัย CBR ไม่ได้

คุณค่า พลัง ความหมายของ CBR ไทย

ประเด็นสุดท้าย คือเรื่อง **คุณค่า พลัง ความหมายของ CBR ไทย** ส่วนนี้ก็เป็น key word ของ CBR ซึ่งมักจะถูกถามว่า

(1) ดูจากรูปลักษณะภายนอก CBR โดยเฉพาะถ้าดูจากเอกสารรายงานการวิจัย ก็ชวนให้มีข้อสงสัยว่า นี่เป็นงานวิจัยหรือเปล่า และงานวิจัย CBR มีคุณค่าในแง่ไหน

(2) CBR มีพลังมากพอที่จะเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขปัญหาสังคม/ชุมชนได้หรือเปล่า

(3) CBR มีความหมายมีความสำคัญแค่ไหน สำคัญมากพอที่จะให้งบประมาณเพิ่มกำลังคน ให้เวลาพัฒนาอบรมไหนหรือเปล่า

จากทั้ง 3 คำถามนี้ มีวิธีการตอบหลายวิธี มีคำตอบหลายคำตอบ เราจะเสนอคำตอบหนึ่ง เป็นคำตอบที่อาจจะเกี่ยวกับ SDGs ที่เป็นกระแสของโลก และเราจะสอดแทรกงาน CBR เข้าไปในเรื่องการกระจายโอกาสทางความรู้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำของสังคมที่เป็นกระแสของประเทศไทยเอง

ในรอบสัก 20-30 ปีมานี้ ประเทศไทยเกิดสิ่งที่เราเรียกว่า “การปรับโครงสร้างสังคม” social adjustment การปรับโครงสร้างสังคมนั้นปรับอย่างไร คือปรับจากการกระจุกอำนาจไว้ที่ส่วนกลางมาเป็นการกระจายอำนาจ เราจะยกตัวอย่างของกระทรวงต่างๆ ให้ดู ตัวอย่างกระทรวงแรกคือกระทรวงมหาดไทย เขาก็กระจายอำนาจ เกิดพวก อบต. อบท เป็นการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น และการกระจายที่สำคัญมากคือ **การกระจายงบประมาณ** แต่ก่อนเราเก็บรายได้/ภาษีเข้าส่วนกลาง ตอนหลังนี้ท้องถิ่นสามารถเก็บภาษีได้เอง บริหารจัดการเองได้ คือการกระจายการคลัง

อีกประการคือ **กระจายพวกการศึกษา** เราอยู่งานการศึกษาก็จะรู้ว่าหลักสูตรท้องถิ่นแต่ก่อนเรียนไม่ได้ ทุกบ้านต้องเรียนหลักสูตรของส่วนกลางทั้งหมด ฉะนั้นการกระจายการศึกษาก็คือเพิ่มให้มีการศึกษาท้องถิ่นได้

แต่ไม่ว่าจะกระจายอะไร กระจายอำนาจ กระจายเงิน พวกนี้เป็น **อาวุธของร้อน** ทั้งนั้น ถ้าไม่มีคาถาไปกำกับ ของพวกนี้อาจจะสร้างความเสียหาย เพราะว่าไม่ใช่เฉพาะคนของรัฐเท่านั้นที่โกงได้ กำนันก็โกงได้ อบต.ก็โกงได้ มีการฆ่ากันตายชิงตำแหน่ง อบต. ดังนั้น จึงต้องมีกลไกไปกำกับการกระจายทุกอย่าง

และการกระจายที่สำคัญคือ **การกระจายความรู้** อย่างอบต.เราให้อำนาจเขา แต่ถ้าเขาไม่รู้ว่า จะเขียนแผนชุมชนอย่างไร เขาก็ลอกๆกันมา การกระจายความรู้ กระทรวงที่ทำเป็นเรื่องเป็นราวมากที่สุด คือกระทรวงสาธารณสุข แต่ก่อนนี่เรื่องสุขภาพ เป็นเรื่องของหมออย่างเดียว อยู่ที่ตรงส่วนกลาง อยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช ฉะนั้นกระทรวงสาธารณสุขเขาก็ออกแผนสาธารณสุขมูลฐาน ตัวคนที่เราเห็นชัดเลยคือ

อสม. ซึ่งครั้งหนึ่งก็เป็นชาวบ้าน อีกครั้งหนึ่งก็เป็นคนของกระทรวง พวกเขาเป็นพวกลูกครึ่งคือลูกผีลูกคน เป็นการกระจายอำนาจในเรื่องการดูแลสุขภาพให้ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง สามารถแจกยาได้ วัดความดันได้ ซึ่งแต่ก่อนนี้คนทั่วไปทำไม่ได้ แต่เวลาที่กระทรวงสาธารณสุขกระจายอำนาจก็ให้ อสม. ซึ่งครั้งหนึ่งเป็นชาวบ้านลงไปในชุมชน แต่ครั้งหนึ่ง อสม. ก็เป็นคนของกระทรวงด้วย อสม. จึงต้องไปประชุมอนามัย ต้องทำบันทึกส่งกระทรวง และเนื่องจากกระทรวงสาธารณสุขเขามีวิธีการทำงานที่มีลักษณะพิเศษ คือต้องมีความรู้ ฉะนั้นจะสังเกตได้ว่า พวก อสม. เขาต้องไปประชุมเพิ่มพูนความรู้ในเรื่องต่างๆ ที่กระทรวงเป็นคนจัดการประชุม การกระจายอำนาจความรู้ของกระทรวงสาธารณสุข เราถือว่าเป็น **คลื่นระลอกแรกของการกระจายความรู้**

คลื่นระลอกนี้ถ้าเทียบกับคอมพิวเตอร์ เป็นเพียงการโอนระดับการโอน file ที่มีเนื้อหาเป็นเรื่องๆ เช่น เรื่องไข้หวัดนก เรื่องเบาหวาน ให้กับ อสม. เวลาเราโอน file คุณสมบัติจะเป็นประมาณนี้ ถ้าโอน file

(1) ผู้รับโอนไม่ต้องทำอะไร นั่งฟังอย่างเดียว ก็เหมือนเราโอน file ให้เน็ต เน็ตไม่เปิดเครื่องอะไรเลย เราก็โอนไปได้ ฉะนั้นผู้รับ passive ก็โอนได้

(2) เวลาโอนจะโอนเป็นเรื่องๆ ฉะนั้นกระทรวงก็ต้องเรียกประชุมบ่อย ไข้หวัดนกมาก็ไปประชุม ไข้หวัดนก เบาหวานมาก็ต้องไปอบรมเรื่องเบาหวาน จะเป็นเรื่องๆ แล้วเป็นเรื่องของเนื้อหา พอเรื่องความดันมา เรื่องไข้หวัดนกก็ลืมแล้ว เพราะว่าการโอน file โอนง่ายก็ลบง่าย delete ง่ายนิดเดียว เวลาเราเรียนหนังสือ เราโอน file เกือบทั้งนั้น โอน file จากครูมาที่เรา ถ้าเราลืมหลังสอบ เราก็สอบผ่าน แต่ถ้าเราลืมก่อนสอบ เราก็สอบตก เพราะฉะนั้นความแตกต่างของการสอบได้ สอบตก ไม่ใช่เรื่องลืม แต่เป็นเรื่องตัวแปรก่อนหรือหลัง เพราะสุดท้ายแล้วก็ลืมเหมือนกันหมด

(3) delete ง่ายไม่ยุ่งยาก และ

(4) ถ้าโอนเฉพาะเรื่องไข้หวัดนกมา จะย้ายไปทำเรื่องเบาหวานไม่ได้ ทำภารกิจได้เฉพาะเรื่อง function ใช้ได้เฉพาะเรื่องนั้นๆ

ถ้าถามว่างานของกระทรวงที่เขาเรียกคนไปฝึกอบรมนั้นแตกต่างจากการทำงานของ CBR อย่างไร รอบนี้เราเรียกว่าเป็นการกระจายคลื่นความรู้หรือคลื่นแห่งปัญญา เป็นระลอก 2 ไม่ใช่ระลอกแรก

ไม่ใช่การโอน file แต่เป็นการใช้ภาษาอังกฤษว่า install หรือติดตั้ง software ถ้าติดตั้ง software จะเป็นดังนี้

ข้อที่ 1 เวลาติดตั้ง software คนเรียนต้องกด next ต้อง active จะมานั่งรอเฉยๆไม่ได้ การติดตั้งจะไม่สำเร็จ งาน CBR ชาวบ้านเขาถึงต้องทำเอง ต้องเก็บข้อมูลเอง ฉะนั้นบทบาทของคนเรียน (1) ต้อง active

ข้อที่ 2 ทำครั้งเดียวไม่ได้ เวลาเราติดตั้ง software จะมาทีละ wizard หน้านี้ หน้านี่ แล้วก็หน้านี่ แล้วก็หน้านี่ เมื่อก่อนนี้ เราลงไปดูงานกัน ชาวบ้านถึงบ่นว่าไปประชุมอะไรกันนักกันหนา หลายเวที เหลือเกินกว่าจะผ่าน จนพ่อบ้านสงสัยว่าทำไมแม่บ้านต้องไปหลายครั้ง เพราะการ install มีหลาย wizard มีหลายหน้า ต้องทำหลายครั้ง ใช้คำว่า install ใช้คำว่าติดตั้ง ต้องทำหลายครั้ง มี frequency

ข้อที่ 3 และถ้าติดตั้งยาก ก็ลบยาก software ลบยากมาก ฉะนั้นมายากก็ไปยาก ค่อนข้างมีความยุ่งเหยิง

ข้อที่ 4 แล้ว software มีข้อดีกว่า file เช่น ฟีปัญหาทำเรื่องประตูน้ำ แต่พอเขาติดตั้ง software วิธีคิดแบบวิจัยแล้ว เขาสามารถโยก software นี้ไปใช้ออกไปทำร้านอาหารข้าวใหม่ปลามันได้ software ใช้งานแบบนี้ได้ เพราะถ้าเราติดตั้ง software แล้ว function ใช้ได้ที่อื่นอีก ถ้าเราติดตั้งวิธีการวิจัยไว้ให้แล้ว ก็เป็นมีดที่ผ่านการลับแล้ว

software CBR ก็คือเราอยากให้ชาวบ้านเขาใช้ถนนสายที่ชื่อ 11 ในการคิดในการทำงาน ทำร้านอาหารก็ใช้ถนนสายที่ 11 เป็น science method ฉะนั้น CBR ทำงานทำทนายอยู่อย่างหนึ่งคือ dki กระจายคลื่นความรู้หรือคลื่นปัญญา แต่ว่า level ของเราไม่ใช่ level ของการโอน file เป็น level ของการติดตั้ง software และ software นี้ก็คือสายถนนที่ชื่อสาย 11 เป็นสาย science method

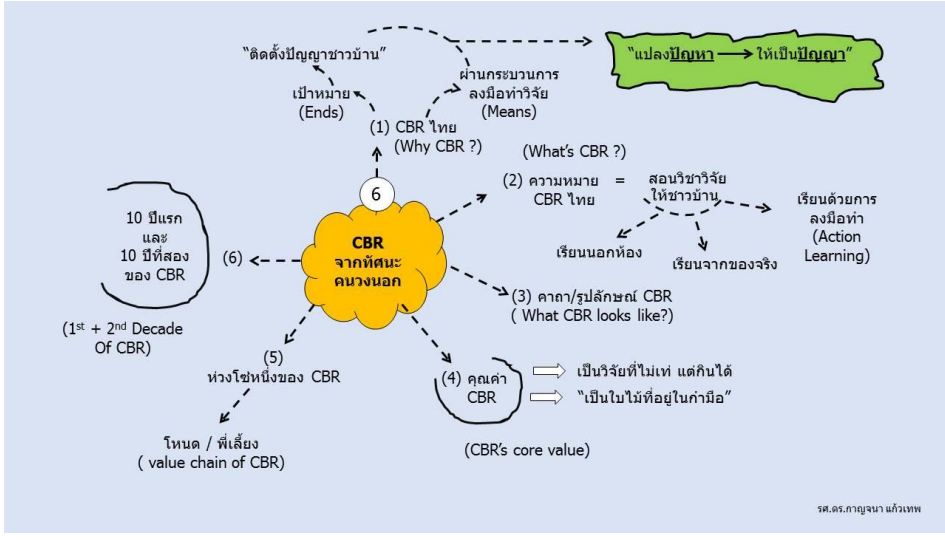
แต่ปัญหาก็คือ ปกติถ้าเราไม่เข้าเรียนในมหาวิทยาลัย เราจะได้เรียนนิสิตวิจัยใหม่ เมื่อก่อนนี้เราพูดถึง ชาร์ลส์ ดาร์วิน ผู้บอกว่าถนนสายที่ 11 วิธีการทางวิทยาศาสตร์/วิธีวิจัยเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการเข้าหาความจริง เป็นของดีที่สุดในนี้ แต่ถ้าเราไม่ได้มีโอกาสเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย เราจะมีวาสนาได้เรียนนิสิตวิจัยใหม่ ฉะนั้น CBR คืออะไร CBR ก็คือพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้คนที่ไม่ต้องลงทะเบียน

วิชาวิจัย 1 2 3 ได้มีโอกาสติดตั้ง software ของถนนสายที่ 11 ซึ่งถือได้ว่า เป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางความรู้ทางปัญญา ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้วิธีการที่ดีที่สุดในการแสวงหาความจริง

แล้วปัจจุบันนี้ สังคมเราอยู่ในยุค knowledge-based society อาวุธที่สำคัญที่สุดคือความรู้ ถ้าใครเรียนพวกวิชาชีววิทยาก็จะรู้ สัตว์ทุกชนิดมีเขี้ยวเล็บ มีเข็มพิษไว้ป้องกันตน แต่มนุษย์มีกายภาพอ่อนแอที่สุด ไม่มีอะไรป้องกันตัว มีอาวุธอย่างเดียวที่สำคัญคือปัญญา ถ้าเราลับปัญญาให้คม ก็จะสามารถปกป้องตัวเองได้ เมื่อก่อนนี้ตัวอย่างป่าของคำมีปัญญาติดตั้ง software ถนนสายที่ 11 พอมีคนจะเข้ามาตั้งโรงงานในหมู่บ้าน ป่าก็ใช้ปัญญาปกป้องตัวเอง ปกป้องครอบครัว ปกป้องหมู่บ้านได้

ดังนั้น ทัศนะส่วนตัวของเรา “คำตอบสุดท้ายของเราก็คือ คุณค่าของ CBR เป็นมากกว่าแค่ฝ่ายหนึ่งของการวิจัย ถ้าเราขึ้นบันไดนามธรรมขั้นสูงสุด เราารู้สึกว่า CBR เป็นเครื่องมือชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่งในการติดตั้งวิถีคิดที่ดีที่สุดให้กับคนที่มีความจำเป็น in need ต้องการใช้ที่สุด แต่ไม่มีโอกาส คนที่เผชิญปัญหาชีวิตคือชาวบ้านข้างล่าง เขาต้องการใช้เครื่องมือนี้มากที่สุด แต่เขาไม่ยาวพอที่จะเอื้อมไปคว้าความรู้แบบนี้ นี่เป็นคำตอบเรา” แต่แน่นอนว่าสิ่งที่ชาวบ้านเขาจะติดตั้ง install ได้ ถ้าไม่มีบันได ไม่มีเรือจ้าง ไม่มีหนทางให้เดิน ไม่มีไหนดก็คงจะทำได้

CBR จากทัศนะคนวงนอก

ภาพที่ 7 “CBR จากทัศนะคนวงนอก”

1.CBR คืออะไร ทำไมต้องCBR สุดท้ายก็จะสรุปสั้นๆ เวลาอธิบายให้คนนอกฟัง เราก็บอกว่า CBR เขาทำอะไรบ้าง สิ่งแรกถ้าถามเรื่องเป้าหมายคือจะไปไหน แล้วคุณจะไปด้วยวิธีอะไรแน่นอน

เป้าหมายของ CBR แบบไทย ทำไมต้องทำ CBR คือการติดตั้งปัญญาให้ชาวบ้านหรือใครก็ได้ในชุมชนที่เราไปทำงานด้วย ซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มครู กลุ่มนักเรียน กลุ่มช่างฝีมือ ฯลฯ ที่เขามีความต้องการใช้วิธีการทำวิจัย

2.ความหมายของ CBRไทย อาจารย์ปิยะวัติตั้งคำถามว่า ถ้างานวิจัยดีจริง ทำอย่างไรที่ชาวบ้านจะได้ใช้ คำตอบคือเราก็ต้องให้ชาวบ้านมาทำวิจัยเอง มาลงเรือพายไปด้วยกัน ให้ชาวบ้านลงมือทำเอง ฉะนั้นถ้าคุยกับพวกครูก็ตอบง่ายๆ การทำวิจัย CBR ก็คล้ายการสอนวิจัย 1 2 3 ให้กับชาวบ้าน เพียงแต่ครั้งนี้วิธีการเรียน เป็นการเรียนนอกห้อง เป็นการเรียนจากของจริง เป็นการเรียนด้วยการลงมือทำ ซึ่งอาจจะแตกต่างจากที่พวกเราคุยกันว่าเวลาเรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียน เราเรียนอยู่ในห้อง เราเรียนปัญหาปลอมๆ กระจอกๆ ธรรมดาๆ ไม่ได้ขึ้นเวทีซ้อมจริงๆ แต่เวลาทำวิจัย CBR ชาวบ้านต้องลงมือทำเอง จะเขียนรายงานก็ต้องเขียนเอง เขียนถูกเขียนผิดก็เขียนเอง อย่างเมื่อก่อนที่ไปดูงาน สิ่งที่น่าแปลกใจก็คือ **“มือที่เคยจับพายเคียวตาลต้องมาจับปากกามันเป็นอย่างไร”**

3.คาถา/รูปลักษณ์ของ CBR เป็นเรื่องที่ได้พูดไปแล้ว

4.คุณค่า CBR งาน CBR เขามีคาถาสามเหลี่ยมเขียนบนภูเขา เวลาที่เราเถียงเรื่องคุณค่างานวิจัย ให้วิเคราะห์ดูก่อนว่าเราเถียงกับใคร ถ้าเราเถียงกับนักวิชาการ นักวิชาการบอกว่างานวิจัย CBR ไม่เห็นเทห์รายงานก็ไม่ดี บทความก็ไม่มี ถ้าเถียงกันเรื่องเทห์ ก็บอกเลยว่าเราไม่ได้เทห์ที่รายงาน แต่เราเทห์ที่คนวิจัย

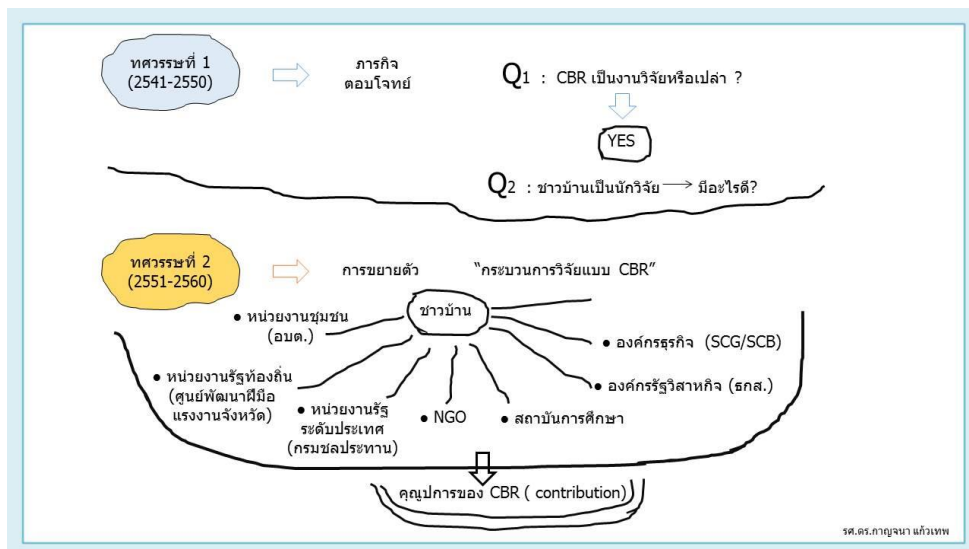
แต่ถ้าเราเปื้อนเรื่องเทห์ ก็เปลี่ยนเกณฑ์ใหม่ว่า **งานวิจัยของเราไม่เทห์แต่กินได้** ตอนที่เรามาทำงานสังเคราะห์เมื่อ 10 ปี เราประทับใจมาก ทำวิจัยแล้วหยอนางรมเติบโตขึ้นจริง แต่ถ้าเราคุยกับพระ ก็ไม่ต้องพูดยาวเลย บอกพระไปว่างานวิจัย CBR ไม่ใช่ไปไม้ที่อยู่ในป่า แต่เป็นไปไม้ที่อยู่ในกำมือ มีคนถามพระพุทธเจ้าถึงความรู้เรื่องนั้นเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าบอกไม่ต้องไปตอบมาก ไปไม้ที่อยู่ในมือ นั่นแหละคือความรู้ที่ดับทุกข์ได้ ที่แก้ปัญหาได้ เวลาเราพูดกับพระ พูดประโยคนี้หลวงพี่เข้าใจเลยว่า CBR ไม่ใช่ไปไม้ในป่า CBR เป็นไปไม้ที่อยู่ในกำมือ หาความรู้ที่ดับทุกข์ตัวเองได้

5. ห่วงโซ่หนึ่งของ CBR : โหนด/พีเลียง

อย่างที่ได้อธิบายไปแล้วว่า การเข้ามาทำงานวิจัยของชาวบ้านใน CBR ก็คือ การเดินข้ามฝั่งจากการเป็นชาวบ้านธรรมดา มาสู่การเป็นนักวิจัย (ชาวบ้านแถวสมุทรสงครามพูดว่า ผ่านพิธีพุทธาภิเษก) ชาวบ้านเขาอยู่ฝั่งนี้ เขาจะข้ามมาฝั่งโน้น เขาข้ามไม่ได้ เขาต้องมีสะพานก็คือโหนดซึ่งเป็น **นวัตกรรมการบริหารจัดการงานวิจัยของ CBR**

ถ้าเราเป็นนักวิจัยแบบวิชาการทำ basic research เราก็ต้องเรียนวิจัยเรียนก่อนแล้วก็ค่อยไปทำวิจัย แต่งาน CBR ชาวบ้านยังไม่รู้เรื่องวิจัยแต่ก็ต้องทำไปก่อน ถ้าเป็นภาษาวินิจฉัยเขาเรียกว่า “การเรียนวิจัย” ไม่ได้เป็น precondition หากแต่มีสถานะเป็น end เป็นเป้าหมายสุดท้าย(ทำวิจัยเสร็จสิ้นแล้ว จึงเข้าใจว่าการวิจัยคืออะไร) แต่ถามว่า แล้วทำได้ยังไง ข้ามปากได้อย่างไร หรืออย่างที่ชาวบ้านเรียกว่างานวิจัยเป็นของสูง ก็บอกว่าต้องมีเชือกปีนป่าย ฉะนั้นนวัตกรรมสำคัญคือโหนด **โหนดคือห่วงโซ่ของการวิจัย CBR** ถ้าห่วงนี้ขาด งานวิจัย CBR จะไปต่อไม่ได้ โหนดคือห่วงโซ่วิจัยที่สำคัญ มิฉะนั้นชาวบ้านจะไม่สามารถทำได้ เรากำลังเสนอไอเดียเรื่องการเป็น chain เป็นห่วงโซ่ของการวิจัย ถ้าพูดให้เข้ากระแส โหนดก็เป็นพวกปิดทองหลังพระ ปิดไปเรื่อยๆ ทองก็จะล้นมาข้างหน้าเอง

10ปีแรก และ10ปีที่สองของ CBR

ภาพที่ 8 “CBR ในแต่ละทศวรรษ”

สุดท้ายเราอยากเสนอว่า ในทศวรรษของคนภายนอก CBR ผ่านมาแล้ว 10 ปี กำลังขึ้น 10 ปีที่ 2 โจทย์ของ CBR ในแต่ละทศวรรษคืออะไร

คำถามแรก คือโจทย์ CBR ในทศวรรษแรก ก็คือ คำถามที่ว่า CBR เป็นงานวิจัยหรือเปล่า ซึ่งได้ตอบไปแล้ว ตรวจ DNA ไปแล้ว ถ้ามองในแวดวงวิจัยด้วยกัน ก็ตอบในแวดวงวิชาการด้วยกัน ตอบสาธารณชนด้วย

ส่วนคำถามที่สองที่ว่า ชาวบ้านทำวิจัยแล้วมีอะไรดีขึ้นบ้าง เราคิดว่าไม่ต้องตอบ ตัวอย่างเมื่อกวานนี้ได้เห็นอยู่แล้วว่าทำวิจัย CBR แล้วดีหลายแห่ง แห่งแรกชาวบ้านฝึกตนที่จะเขียน ที่จะคิด ที่จะมาได้ฝึก สุ จี ปุ ลิ ถ้าไม่มีโอกาสมาทำวิจัย ชีวิตแบบแม่บ้านเขาก็เลี้ยงลูกเท่านั้น ต่อมาเอ๊ะไม่มีโอกาสเจริญเติบโต

พอฝึกตัวเองดีแล้วก็เริ่มแผ่รังสีแวนวนอน ไปขยายกลุ่ม ไปขยายเพื่อน ถ้ามีเพื่อนมากแล้ว แกน X ขยายพอแล้ว ชาวบ้านเขาก็ขึ้นแกน Y เริ่มมีเขี้ยวเล็บในการปกป้องตัวเอง

คำถามต่อไปก็คือว่าถ้ากระบวนการวิจัยแบบนี้ดีจริงใช้แก้ปัญหาได้จริง แต่ในสังคมเรา ไม่ใช่มีแต่เฉพาะชาวบ้านเท่านั้นที่มีปัญหา แต่ว่าหน่วยงานทุกหน่วยงานก็มีปัญหาเหมือนกัน เราบอกว่าถนนสายที่ 11 ช่วยให้เราเจอความจริง เห็นทุกข้อให้กระจ่าง ก็จะได้แก้ปัญหาได้ ถ้าอย่างนั้นทำไมถึงไม่นำกระบวนการวิจัยแบบ CBR ไปขยายผลในที่อื่นๆ ก็คงน่าจะมาจากฐานคิดแบบนี้ ในช่วงทศวรรษที่สองจึงเป็นช่วงขยาย

เฟรนด์ไชด์ ขยายออกไป ขยายกระบวนการวิจัยแบบ CBR ขยายวิธีการทำงานแบบถนนสายที่ 11 ออกไปสู่หน่วยงานต่างๆ ทั้งสถาบันการศึกษา หน่วยงานรัฐท้องถิ่น แม้แต่องค์กรธุรกิจ ฯลฯ แต่ว่าแกนแกนจะต้องมีอยู่ อย่างเช่น CBR กำลังขยายไปที่ไหนบ้าง แต่ละหน่วยงานเขามีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเขา บางสายงานก็เหมือนกับเม่น บางสายงานก็เหมือนนกวาง บางสายงานก็เหมือนตะกวด ฉะนั้นเวลานำกระบวนการวิจัยไปใส่ เราก็อาจจะต้องทำความรู้จักก่อนว่าแต่ละประเภทเขามีธรรมชาติอย่างไร อย่างกรมชลประทานเป็นหน่วยงานรัฐ ทำงานกับพวก NGO ก็จะมีปัญหาอีกอย่างหนึ่ง และเราคิดว่า นี่กำลังเป็นโจทย์ใหม่ที่ว่าจะขยายผลขยายกระบวนการอย่างไร

เรามีหลักการพูดเป็นนามธรรม เป็นหลักการง่ายๆ ว่าเวลาขยายงานไปที่อื่น คิดเทียบจากต้นไม่ว่า **เปลือก** จำเป็นต้องเปลี่ยนอยู่แล้ว ส่วน**ชั้นกระพี้** 50-50 พอเปลี่ยนได้บ้าง แต่ **“แก่น”** ต้องยึดไว้ แต่ตรงนี้

ก็ต้องถามกันเองว่า ตรงไหนคือเปลือก ตรงไหนคือกระพี้ ตรงไหนคือแก่นของ CBR ต้องคุยกันเองว่าอะไรที่เราพอต่อorongได้ อะไรที่ต้องยึดไว้ให้แน่น

ถาม : มุมที่คนนอกมอง การที่เราจะสื่อสาร ถ้าเราสื่อสารด้วยใบไม้ที่มีอยู่ในมือ สื่อสารกับความเท่าเทียมกันได้ เราจะมีวิธีสื่อสารอย่างไร ถ้าเขาไม่ได้มาลงพื้นที่ การดึงคนลงพื้นที่ก็เป็นเรื่องยาก

ตอบ : แล้วแต่เราจะพูดกับใคร ถ้าเราพูดกับครู เราก็จะพูดว่า เราผ่าน 3 ขั้นตอนของงานวิจัยมาแล้ว อย่างแรก เราเป็น**นักวิจัยเอง** แบบนี้ง่ายมาก ง่ายที่สุด พอเริ่มมาเป็นครูสอนวิจัยให้นักศึกษา สอนนิสิต ก็ยากมากขึ้น เพราะไม่ค่อยได้ตั้งใจ เขียนรายงานมาประมาณว่าใช้อะไรเขียน อย่างที่ 2 ยากมากขึ้นคือเป็น**ครูสอนวิจัย** เพราะบางที่เราอ่านเจอคำตอบแล้ว แต่เด็กยังไม่ถึงสักที อย่างที่ 3 คือเป็น**โหนดฝึกชาวบ้านให้เป็นนักวิจัย** แบบนี้ยากระดับหืดขึ้นคอ

ถ้าเราต้องพูดกับครู ก็ต้องพูดมาจากประสบการณ์ของครู เพราะครูจะมีประสบการณ์การสอนและเป็นนักวิจัย แต่ยังไม่เคยเป็นโหนด ก็ต้องเปรียบเทียบระดับความยากให้เขาเห็นว่า เป็นโหนดสอนชาวบ้านให้เป็นนักวิจัยนั้นยากมาก

เพราะฉะนั้น นอกจากพาไปดูพื้นที่ ก็ต้องหาวิธีการสื่อสารแบบอื่นๆ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าเรากำลังจะพูดอยู่กับใคร แล้วสร้างสารให้สอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้ฟัง แต่วิธีที่ดีที่สุดคือต้องให้เขามาลองดูเอง เพราะที่จริง การเป็นโหนดเราอยู่ในพื้นที่แบบไหนก็ได้ บางทีให้เขาลองเป็นโหนดเองก็น่าจะดี(เรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรง) แต่ก่อนที่จะให้เขาเป็นโหนด ก็น่าจะเตรียมความเข้าใจพื้นฐานก่อน

ก็ต้องเตรียมชุดความรู้ที่ว่าด้วย “โหนดมีบทบาทอะไรบ้าง” น่าจะเป็นคู่มือการทำงานของโหนด เท่าที่เราเขียนออกมาก็น่าจะประมาณ 40 บทบาทแล้ว เราคิดว่าน่าจะมีเป็นร้อย อยากให้เขียนบทบาทโหนด “108 ภาระหน้าที่ของโหนด” เราคิดว่าต้องทำออกมาเป็นรูปธรรม ฉะนั้นเราก็ลองแปลงประสบการณ์รูปธรรมให้ออกมาเป็นงานเขียน เป็น media เป็นสื่อกลางเพื่อให้เขาลองทำดูเอง น่าจะทำหนังสือเรื่องโหนด โหนดผู้ปิดทองหลังพระ

ถาม – ตอบ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ถาม : เราเห็นบทบาทที่สำคัญของโหนดที่เป็นไซ้ข้อต่อ แต่ที่เราสงสัยก็คือว่า เอ๊ะ!ถ้าจะ short cut มากขึ้น เราก็จะหาบทเรียนอย่างพีธเนศ หรือถอดบทเรียนพีเลี้ยงที่เขาประสบผลสำเร็จ เราก็หาคนไม่ได้นะ

ตอบ : ในเรื่องต้นแบบ เราไม่ค่อยคิดว่า จะwork ทุกครั้ง เวลาจะสร้างของใหม่จากต้นแบบ มนุษย์เราไม่เหมือนการป้อน/ถอดแบบมาจากแม่พิมพ์นะ เราเสนออีกวิธีการหนึ่งนอกเหนือจากเรื่อง “ต้นแบบ” ว่า “ทำภาพรวมบทบาททั้งหมดไหน” น่าจะดีกว่า เพราะต้นแบบมนุษย์นี้เป็นแบบตัวเดียวอันเดียวค่อนข้างมาก เลียนแบบกันยาก แต่คิดว่า ถ้าทำภาพรวมทั้งหมดแล้วให้เขาเลือกว่า บทบาทของไหนมี 108 บทบาท คุณเลือกไปซัก 30 บทบาทดีไหม เอาที่เหมาะสมกับตัวคุณ แบบนี้เป็นการให้ทางเลือก คนเป็นไหนจะมีลักษณะที่เป็นส่วนกลาง เป็นของรวม และพร้อมกันนั้น ก็มีลักษณะเฉพาะของแต่ละคน แบบนี้น่าจะ work มากกว่า การเลียนแบบจากต้นแบบ เพราะต้นแบบนั้นเป็นรูปธรรมมาก ซึ่งคนถอดบทเรียนมาแล้วก็มักทำซ้ำไม่ค่อยได้

ถาม : พอพูดถึงต้นแบบ เวลาถูกอ้างชื่อใช้ชื่อว่าธเนศอย่างนั้น อย่างนี้ จะมีคนพูดว่าทำไม่ได้แบบธเนศ เพราะธเนศเขาเก่ง คือมีคำอย่างนี้พูดมา ถามว่าผมทุ่มเท ผมอาจจะทุ่มเท บางทีนี่องๆ โหนดหลายคนเขาก็ทุ่มเท ไม่ใช่ว่าเขาไม่ทุ่มเท จะมี wording มาแบบนี้ว่าต้องให้ไปทำแบบธเนศ ไม่ใช่หวอหอก ผมคิดว่าแต่ละที่แต่ละบริบทแตกต่างกัน ถ้าเราสักคำว่าอะไรคือแก่นของ CBR แล้วก็ยึดโยงไว้ในกระบวนการทำงาน แล้วก็เสริมตัวย่อยเข้าไปตามแต่ละบริบท ผมคิดว่าไม่ควรบอกว่าต้นแบบต้องไปดูหรือ CBR ต้นแบบที่นั่น ที่นี้ ก็อาจจะไม่ใช่ เราเชื่อว่าทำวิจัยครั้งเดียวไม่พอ เป็นความเชื่อของผมว่าทำงานวิจัยโครงการเดียวแล้วบอกว่าแล้วจบ ไม่พอ เพราะพลวัตของปัญหาซับซ้อน สังคมก็ซับซ้อน ชาวบ้านต้องขยับตัวเองไปเรื่อยๆ

ขณะเดียวกันพอเราขยับ เครื่องมือใหม่ก็เข้ามา พอเราพูดเรื่อง 4G ตอนนี้การเก็บข้อมูลของเรา อาจจะไม่ใช้ข้อมูลแบบใช้เครื่องมือเดิม เราอาจจะต้อง applied application เราอาจต้องใช้เทคโนโลยีเข้ามา สลับไปสลับมา บางทีก็ใช้เครื่องมือเทคโนโลยี บางทีก็ manual สลับไปสลับมา จนชาวบ้านเริ่มเข้าใจว่าใช้ได้ทั้ง 2 แบบ แล้วเขาเลือกที่จะใช้แบบไหน อย่างไร พี่เลี้ยงเองก็ต้องมอง 2 ด้าน เทคโนโลยีเราก็ต้องเรียนรู้ manual เราก็ต้องเรียนรู้ด้วย แต่ว่าหัวใจก็คือตัวคน ตอนแรกผมคิดว่าผมจะเซ ตอนที่น้องออกเรื่อยๆ แล้วคนทำงานหลักก็ไป ไม่มีใครช่วย แต่ผมก็พยายาม up ตัวเอง หรือว่าเราจะต้องถ่ายทอดอะไรบางอย่างให้บ้าง ตอนนั้นผมไม่กลัวว่าเด็กจะออก เพราะถ้าเราจับแก่นได้ เราถ่ายทอดให้น้องได้

ตอบ : โดยส่วนตัว เรื่องต้นแบบต้องทำความเข้าใจให้ดี เพราะถ้าคิดแบบนักวิชาการ ต้นแบบจะมีลักษณะเฉพาะมาก มีเงื่อนไขมาก ซึ่งเลียนกันได้ยากหรือเป็นไปไม่ค่อยได้ แต่ก็อาจจะมี “วิธีเลือกใช้ต้นแบบ” แบบที่จะพูดต่อไปนี้

อย่างทำเรื่องสารเคมี ชาวบ้านจะพูดถึง “บางต้นแบบ” ว่า ก็คนที่ทำได้สำเร็จ เขาเป็นนักเกษตรมาก่อน เขามีความรู้ เขามีทุน ดังนั้น เวลาพาชาวบ้านที่คิดแบบนี้ไปดูงาน เราก็จะไปหาต้นแบบอีกแบบหนึ่ง เราก็เลือกดูงานที่เป็นกรณีเป็นชาวบ้านแท้ๆ ไม่ใช่เกษตรกร ซึ่งคนไปดูสามารถพอทำตามได้

หรือถ้าชาวบ้านคิดว่า คนมีหนี้สินเกษตรกรทำอินทรีย์ไม่ได้ เราก็หาต้นแบบคนที่มีหนี้สินแต่ก็ทำเกษตรอินทรีย์ได้ ถ้าคนไปดูงานไม่มีแรงงานในครอบครัว เป็นผู้หญิงตัวคนเดียวทำนา ก็ไปหาต้นแบบผู้หญิงคนเดียวที่ทำนาเกษตรอินทรีย์ คือวิธีการเลือกใช้ต้นแบบของเราเพื่อจะปลดล็อกทางความคิดก่อนที่จะเลียนแบบ เพราะตามหลักวิชาที่เราเรียนมา เราเรียนเรื่องวิถีคิด วิถีคิดบางทีมีเงื่อนไข มีโซ่ที่ล็อกเราไว้ไม่ให้เดิน แต่ “โซ่ของจริง” ยังไม่เท่า “โซ่ทางความคิด” ที่ล่ามเราไว้ เขาเรียก surplus constraint ไม่ใช่ real constraint คิดว่าจะทำไม่ได้ เพราะสร้างเงื่อนไขขึ้นมา เพื่อที่จะไม่ทำ

เราก็คุยกับพี่สมบูรณ์ว่านักกลยุทธ์ นักยุทธศาสตร์คิดอย่างนี้ คนไม่มียุทธศาสตร์คิดว่าถ้าวันนี้ฝนไม่ตก ฉันจะซักผ้า ฉะนั้น ถ้าวันนี้ถ้าฝนตก ก็ทำอะไรไม่ได้เลย เขาเรียกว่า **คิดแบบไม่มียุทธศาสตร์**

แต่ถ้าคิดแบบมียุทธศาสตร์ มีกลยุทธ์ ต้องคิดว่า ถ้าวันนี้ฝนตก ฉันจะทำอย่างนี้ ถ้าวันนี้ฝนไม่ตก ฉันจะทำอย่างไหน คิดเหมือนเราแข่งฟุตบอล เราเป็นแมนยู เป็นแชมป์ ถ้าเราแข่งกับทีมที่เหนือกว่า เราจะคิดอย่างนี้ เป้าหมายก็ต้องแค่เสมอก็จพอยู่แล้ว ถ้าเป็นทีมที่ฝีมือเสมอกัน แมนยูเจอลิเวอร์พูลคู่กัดกัน ฝีมือสูสีกัน ก็ต้องให้ชนะ ถ้าเราแข่งกับทีมที่ต่ำกว่า เราก็ต้องวางกลยุทธ์ว่าอย่าประมาทว่าเขาต่ำกว่า เราเรียกว่าวิถีคิดแบบกลยุทธ์ คิดแบบมียุทธศาสตร์

ฉะนั้นการวางยุทธศาสตร์จะต้อง**สำรวจสถานการณ์เสียก่อน**(เช่น สำรวจว่าคนที่จะไปดูงานติดโซ่ทางความคิดเส้นไหน จะได้เลือกกุญแจมาไขโซ่ให้ถูก) คือสำรวจสถานการณ์ว่าถ้าฝนตกเราจะทำอะไร ถ้าฝนไม่ตก เราจะทำอะไร งาน CBR ก็อาจจะต้องคิดแบบนี้ อย่างเราทำงานกับลูกศิษย์ ความคิดไม่ชัดก็เขียนงานไม่ได้ ถ้าเขียนงานไม่ได้ ความคิดก็ไม่เดิน/ไม่ชัด ก็วนเวียนไปเรื่อยอย่างนี้ ถ้าเราคิดแบบเป็นวิธีวิจัย จะหาทางออกได้ คือ

การเขียนงานมี 2 pattern เขาเรียก **pattern ท้องในมดลูก** กับ **ท้องนอกมดลูก** แบบแรก ถ้าความคิดชัด เขียนออกมา ก็จะเขียนชัด ใช้ระบบทางเดียว ตัวแปรชั้นเดียว ใช้ความคิดที่ชัดเจนเป็นตัวแปรต้น แล้วเขียนออกมา เขาเรียก**ท้องในมดลูก** เป็นระบบจังหวะเดียว (One-step flow) ยิ่งตรงได้เลย

แบบสอง ถ้าความคิดไม่ชัด เขียนออกมาไม่ชัด แบบนี้มีหลักวิชาอยู่ข้างหลัง พอเขียนไม่ชัด เราย่นำออกมาข้างนอก explicit มาตัดแต่งข้างนอก เรียกว่าห้องนอกมดลูก ทำ key word ร้อยเรียงจากข้างนอกก่อน เพราะในหัวสมองเรา ยังไม่มีเครื่อง read ไม่มีเครื่องจัดระบบ จะทำข้างในไม่ได้ ไม่เหมือน pattern แรก เขามีเครื่องทำอยู่แล้ว ฉะนั้นเขาทำได้เลย แต่แบบที่ 2 เราใช้แบบแรกไม่ได้ เราย่อให้ความคิดชัดข้างในไม่ได้ ต้องทำออกมาข้างนอก มาห้องนอกมดลูก มาวางไข่และผสมพันธุ์ข้างนอก แต่ที่สำคัญต้องผ่าน การจัดระบบข้างนอก เพราะเวลาทำอยู่ข้างนอก จะจับได้ ตัดได้ เรียงได้ แบบนี้เราทำในสมองไม่ได้ แล้วก็อ่านที่ซับซ้อนที่จัดระบบแล้วให้ internalized เข้าไป ทำแบบนี้บ่อยๆ ความคิดข้างในก็จะชัดมากขึ้นเรื่อยๆ เป็นระบบสองจังหวะ (Two-step flow)

หลักที่เราพูดนี้ สรุปรมาจากประสบการณ์ชีวิตของเราเอง ตัดแต่งงานเขียนที่กระจัดกระจายให้เข้ารูปเสร็จแล้ว ต้องอ่านทวนซ้ำอีก เพื่ออะไร เพื่อจะได้ซึมซับ ถ้าเราอ่านงานที่เป็นระบบมากๆ ความคิดเราจะจัดระบบได้ การใช้วิธีคิดเรื่องแบบแผนที่มีหลักวิชาการอยู่ข้างหลัง ก็จะแก้ปัญหาเรื่องนี้ได้
